

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 2, p. 765-796, February 2013

**ENOSİS, KANLI NOEL OLAYI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDE
KIBRIS SORUNUNDA TÜRKİYE'YE ARNAVUTLUK DESTEĞİ**

*ENOSIS, BLOODY CHRISTMAS AND ALBANIAN SUPPORT TO TURKEY ON
CYPRUS QUESTION IN THE UNITED NATIONS*

Dr. Ali ÖZKAN

İzmir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Abstract

The national interest of the Imperialist countries always comprises Turkey because of her geographical and strategic location. The imperialist states which are unwilling to see a very powerful Turkey have targeted to create lots of inner and outsider problems for Turkey. Additionally, they especially wanted to have Turkey get into conflict with her neighbouring and regional states. The created Cyprus problem between Turkey and Greece was one of the significance examples regarding to this description

The thought of having Cyprus become a part of Greece(Enosis) and killing all Turks who have been living in Cyprus constituted one of the most crucial elements of Greece's Megali Idea. To realize this idea especially during the period of Archbishop Makarios III, the Greek Cypriots massacred the Turks by the end of 1963. This event has passed as Bloody Christmas Events within the history of Cyprus.

As the main responsible person of Bloody Christmas Events Makarios III aimed at three things. The first one was to create Bloody Christmas Events for the sake of realizing the Enosis regardless the Cyprus Republic which was established due to the agreements made by Turkey, Greece and UK within the years of 1959 and 1960. Secondly, whenever getting no result in 1963 Bloody Christmas Events, it was the time to handover the issue to the United Nations. The third one was to reduce the effectiveness of Turkey on Cyprus. Five countries were found on the supporting decision of the United Nations on this subject in 1965. One of those countries were Albania.

In this article, Enosis as a part of Megali Idea, Bloody Christmas Events and the reason and the reflection of the support of Albania to Turkey on the problem of Cyprus in the United Nations although it was ruled by communist regime will be examined in details.

Key Words: Enosis, Bloody Christmas, Cyprus Question, Albanian Support, the United Nations

Öz

Emperyalist ülkelerin ulusal çıkarları stratejik ve coğrafi konumunu nedeniyle Türkiye'yi daima içine almıştır. Güçlü bir Türkiye'yi istemeyen emperyalist ülkeler Türkiye'ye içte ve dışta birçok problem yaratmayı hedeflemişlerdir. Buna ilave olarak söz konusu ülkeler özellikle, Türkiye'yi komşuları ve bölge ülkeleriyle problem içine sokmayı arzulamışlardır. Türkiye-Yunanistan arasında oluşturulan Kıbrıs sorunu bu tanıma uyan en önemli örneklerden birini teşkil etmiştir.

Kıbrıs'ı Yunanistan'ın bir parçası haline getirmek(Enosis) ve Kıbrıs'ta ki Türkleri bir gecede yok etmek düşüncesi Yunanistan'ın Megali İdea'sının vazgeçilmez unsurlarından birini oluşturmuştur. Kıbrıs Rumları özellikle Başpiskopos III. Makarios döneminde bu düşüncüyü gerçekleştirmek için 1963 yılı sonlarında Türkleri katletmişlerdir. Bu olay, Kıbrıs tarihine Kanlı Noel olayları olarak geçmiştir

Kanlı Noel olaylarının baş sorumlusu III. Makarios üç şeyi amaçlamıştır. Bunlardan ilki Türk, Yunan ve İngilizler arasında 1959 ve 1960 yıllarında yapılan anlaşmalar gereği kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yok sayıp Enosis'i gerçekleştirmeye yönelik olarak 1963 Olaylarını çıkarmaktır. İkincisi burada sonuç alamayınca konuyu Birleşmiş Milletlere(BM) taşımaktır. Üçüncüsü ise Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki etkinliğini azaltmaktır. Bu konuda 1965 yılında BM'lerde ulaşılan kararda Türkiye'yi destekleyen beş ülke bulunmuştur. Bunlardan birisi de Arnavutluk olmuştur.

Bu yazıda öncelikle Megali İdea'nın bir parçası olan "Enosis", 1963 Kanlı Noel Olayları ile Arnavutluk'un o dönemde komünizm ile

yönetilmesine rağmen Türkiye'yi Birleşmiş Milletlerde destekleme nedenleri ve bunun Türkiye'de yansımaları detaylı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Enosis, Kanlı Noel Olayları, Kıbrıs Sorunu, Arnavutluk Desteği, Birleşmiş Milletler

1. Kıbrıs Ada'sının Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi

Kıbrıs, Akdeniz'in ortasında birçok devletin sahip olmak istediği küçük bir adadır¹. Kıbrıs, Sicilya, Sardunya adalarından sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adası olarak bilinmektedir. Kıbrıs Türkiye'ye 70 km., Suriye'ye 100 km. Lübnan'a 200 km., İsrail'e 304 km. Mısır'a 384 km ve en uzak komşusu olan Yunanistan'a ise 800 km. uzaklıkta bulunmaktadır². Kıbrıs Ada'sı toprak yapısı, iklimi, bitki örtüsü ve hayvan türleri bakımından tamamen Anadolu'nun bir parçasıdır³. Kıbrıs'ta Türk ve Rum nüfusu ile İngilizler bulunmaktadır⁴.

Kıbrıs Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'i, Süveyş Kanalı bu bölgeden geçen bütün deniz ve hava yollarını, Kızıl Deniz ile Pers Körfezinin tamamını kontrol edebilecek bir stratejik konuma sahiptir⁵. Kıbrıs Anadolu ile Dünya arasındaki serbest deniz ulaştırma yolunu tek başına tutar. İşte bunun içindir ki bütün tarih boyunca Anadolu'ya hâkim olan her ulus arkasında Kıbrıs'a da sahip olmak sorumluluğunu duyar⁶.

1. Kıbrıs'ın Tarihi

Osmanlıların fethinden önce Ada; Mısırlılar, Hititler, bazı kolonilere sahip olmak üzere Yunanlılar, Fenikeliler, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Bizanslar, İngilizler, Şövalyeler, Lüzinyanlar, Cenevizliler, Memluklar ve Venedikler tarafından idare edilmiştir. Fakat bir bütün olarak Kıbrıs hiçbir zaman Yunan idaresi altında bulunmamış, *Helen adası olmamıştır*⁷.

Akdeniz'e hâkim olan Osmanlı Devleti, Doğu Akdeniz'de ülkesi dışında kalmış bulunan bu tek Ada'nın biran önce fethedilerek korsanlardan temizlenmesini, böylece hem ticari ulaşım yollarının, hem de savunmanın güvence altına alınmasını uygun bulmuştur⁸. Çünkü Kıbrıs'ta üstlenen Venedik korsanları Türk deniz ticaretine büyük zarar vermişlerdir⁹.

¹ Gülçin Keleşzade, "Kıbrıslı Türklerin Direnişi'nin ve Türk Mukavemet Teşkilatının Halkın Sesi Gazetesine Yansımaları(1957-1963)", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 153.

² Erdal Açıkşes-Ayhan Cankut, "Kıbrıs Meselesini Doğuran Sebepler, Megalı İdea ve Enosis", *Türk Dünyası Araştırmaları (Temmuz-Ağustos 2009)*, İstanbul, 2009, s. 71-72.

³ Abdullah Çay, a.g.e. s. 1.

⁴ Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği(1931-1990)*, Ankara, 1991, s. 3.

⁵ Aydın Olgun, a.g.e., s. 4; İsmet Giritli, *Ortadoğu-Petrol Kıbrıs ve Türkiye*, İstanbul, 1975, s. 179; Erdal Açıkşes-Ayhan Cankut, a.g.m., s. 71-72; Mehmet S. Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*, Ankara, 2007, s. 46.

⁶ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:64, Dosya No:394, Belge No:29.

⁷ Aydın Olgun, a.g.e., s. 4.

⁸ Abdullah Çay, a.g.e., s. 7.

⁹ Ata Atun, "Kıbrıs: Tarihi Zengin Ada", *Balkan Strateji*, Yıl:1, Sayı:8, İzmir, Ağustos 2010, s. 8.

Osmanlı tarihçileri II. Selim'i *Kıbrıs Fatih*i diye anmışlardır¹⁰. Osmanlılar, 01 Temmuz 1570-01 Ağustos 1571 yılları arasında çok çetin savaşlarla¹¹ ve 50.000 şehit vererek, Kıbrıs'ı fethetmiştir.

Ortodoks Rumlar, Katolik zulmünden kendilerini kurtaracak olan Osmanlı ordusuna sefer sırasında yardımda bulunmuşlar ve Türklerin Ada'yı fethini memnuniyetle karşılamışlardır¹². Kıbrıs 1571-1878 yılları arasında tam 308 yıl Osmanlı egemenliğinde kalmıştır¹³.

1571 yılında Kıbrıs'ta yapılmış bulunan nüfus sayımında 150.000 yerli halk ve 30.000 Türk askeri tespit edilmiştir. Bu nüfus ile Ada'nın kalkınması ve savunması mümkün görülmediğinden Kıbrıs'ın Türk nüfusu ile takviye edilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu maksatla, Padişah bir fermanla Karaman, Darend, Niğde, İçel, Bozok, Alaiye, Manavgat, Zülkadriye, Teke, Konya ve Kayseri gibi Anadolu'nun değişik yerlerinden her on haneden bir hane halkının Kıbrıs'a gönderilmesini emretmiştir. Bu doğrultuda Kıbrıs'a Anadolu'dan yaklaşık 28.600 Türk gelmiştir. Kıbrıs Türk halkı, Anadolu'dan gelmiş bulunan bu göçmenler ile memur ve asker olarak Kıbrıs'ta görev yapmış olan Türklerin torunlarıdır¹⁴.

İngiltere¹⁵'ye gelince, Hint ve Akdeniz'i kontrol etmek maksadıyla Kıbrıs'ı ele geçirmeyi önceden planladıkları, ancak bu fırsatı 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra buldukları görülmüştür. Rusya'nın 1878'de Osmanlı İmparatorluğu'nu yenmesini ve büyük toprak parçalarının Türk yönetiminden ayrılmasını kendi çıkarlarına uygun görmeyen İngiltere, Osmanlı'nın bu sıkışık durumundan yararlanmak maksadıyla, Ayastefanos Antlaşmasının Türklerin yararına değiştirilmesi için Berlin Kongresi'nin toplanmasını sağlamıştır¹⁶. 1878'de imzalanmış bulunan Berlin Antlaşması'na göre, Kıbrıs Ada'sının geçici olarak İngiltere'ye devredilmesi ve İngiltere'nin Kıbrıs'ta üstlendireceği askeri kuvvetlerle, Rusların Anadolu'da girişecekleri bir askeri harekâta, Osmanlı Devleti'ne yardım etmesi kararlaştırılmıştır.

Ruslar, Batum, Kars ve Ardahan'dan çekildikleri takdirde, İngiltere de Kıbrıs'ı, Osmanlı Devleti'ne geri vermesi esas alınmıştır. Ancak Antlaşmada Kıbrıslı Türklerin hak ve menfaatlerinin nasıl korunacağı belirtilmemiştir¹⁷. Padişah bu anlaşmaya *Hukuku Şahaneme alsak haleb gelmemek şartı ile* kaydını, eli ile yazarak imza etmiştir¹⁸. Ancak İngiltere'yi

¹⁰ Said Arif Terzioğlu, *Kan Gözyaşı ve Barış*, İstanbul, 1988, s. 17.

¹¹ Abdullah Çay, a.g.e., s.10.

¹² H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara, 1987, s. 1; H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 2; Turgut Özakman, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 14.

¹³ Aydın Olgun, a.g.e., s.5.

¹⁴ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 2; Turgut Özakman, a.g.e., s. 15; Zafer Çakmak, *Kıbrıs'ta İsyân*, İstanbul, 2009, s. 14.

¹⁵ İsmet Giritli, a.g.e., s. 177.

¹⁶ Aydın Olgun, a.g.e., s. 5; Rifat Uçarol, *1878 Cyprus Dispute and The Ottoman-British Agreement*, Lefkoşa, 2000, s. 34; Ahmet Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs Cilt I*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1960, s. 13.

¹⁷ Ahmet Gazioğlu, a.g.e., s. 14; Rifat Uçarol, a.g.e., s. 74.

¹⁸ H. Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 6; Aykut Edibali, *Türkiye'nin Kıbrıs Politikası Ne Olmalıdır*, İstanbul, 1974, s. 51; Turgut Özakman, a.g.e., s. 22; Said Arif Terzioğlu, a.g.e., s. 21; Abdullah Çay, a.g.e., s. 17; Zafer Çakmak, "Türk-Yunan Savaşları Sırasında Kıbrıs Rumlarının Tutumu", *Türk Dünyası Araştırmaları (Mart-Nisan 2008)*, İstanbul, 2008, s. 141; İsmet Giritli, a.g.e., s. 180.

Osmanlı İmparatorluğunun Rusya ile barış yapmasından sonra da bir daha Ada'dan çıkarmak mümkün olmamıştır¹⁹.

Birinci Dünya Savaşı'nda, 05 Kasım 1914'te İngiltere, Türkiye'ye resmen harp ilan ettiği gibi milletlerarası hukuk kaidelerine aykırı olarak Ada'yı tek taraflı olarak ilhak etmiştir²⁰. Türkiye Lozan Antlaşmasına kadar bu tek taraflı işgali tanımamıştır²¹. Bununla birlikte Kıbrıs'ın İngiliz mülkü olmasını Lozan Antlaşmasının 20. Maddesi ile Türkiye tanımak zorunda kalmıştır²². 10 Mart 1925'te İngilizler tarafından Kıbrıs, Taç Sömürgesi(Crown Colony) olmuş, yüksek komiser yerine adaya vali tayin edilmeye başlanmıştır. 1878'den 1960'a kadar Kıbrıs'ta devam eden 82 yıllık İngiliz yönetimi esnasında yapılan bütün anayasal hareketler sadece Rumları tatmin etmek için yapılmış, Kıbrıs Türk Toplumunu ise daima feda edilmiştir²³.

2: Enosis²⁴

Kelime anlamı Rumca ilhak demek olan Enosis ilk Megalı İdea haritasının çizildiği 1791 yılından beri gündemde olan bir konudur²⁵. Yunan kilisesi, Patrikhane ve Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak isteyen Yunan Devleti tarafından desteklenen Kıbrıs'taki Enosis fikir ve hareketi, yıllar boyunca kilise ve okullar tarafından genç beyinlere aşılanmış ve aşılanmaya da devam edilmektedir²⁶.

Enosis kapsamında ilk hareket 1600 yıllarında Rus ve Fransız misyonerlerin tesiri ile Kıbrıs Başpiskoposunun, Savoy Dükü Şarl Amanuel ile temasa geçmesi ve *Noel gecesi, bütün Ada'da uykuda bulunan Türklerin katledilmesini ve Dük'ün Kıbrıs'a çıkararak Ada'yı tekrar Hıristiyan âlemine katmasının* teklif etmesi ve bunun kilisenin gerçekleştirebileceğini açıklamaması ile başlamıştır. Ancak Savoy Dükü Şarl Amanuel, Osmanlı Devletine karşı böyle bir girişimde bulunmaya cesaret edememiş ve Başpiskopos'un bu teklifini ret etmiştir²⁷.

Osmanlı aleyhine tertiplenen bu girişimler, Osmanlı Devletini parçalamak isteyen devletlerin teşviki ve Rus Çarı'nın desteğiyle 1814'te üç tüccar tarafından kurulmuş bulunan

¹⁹ Aydın Olgun, a.g.e., s. 5; Rıfat Uçarol, a.g.e., s. 67.

²⁰ Ahmet Gazioğlu, a.g.e., s. 15.

²¹ Turgut Özakman, a.g.e., s. 28; Abdullah Çay, a.g.e., s. 19.

²² Abdullah Çay, a.g.e., s. 22-23; İsmet Giritli, a.g.e., s. 178; Ahmet Gazioğlu, a.g.e., s. 17, 31-33; Aykut Edibali, *Türkiye'nin Kıbrıs Politikası Ne Olmalıdır*, İstanbul, 1974, s. 52.

²³ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 9-10; Abdullah Çay, a.g.e., s. 25; Aydın Olgun, a.g.e., s. 9; İsmet Giritli, a.g.e., s. 181.

²⁴ **ENOSİS:** Kelime anlamı ilhak olan Enosis, Rumlar tarafından Megalı İdea hedefleri arasında olan Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması gayesinin ifadesi maksadıyla kullanılmaktadır(Bkz. Erdal Açıkse-Ayhan Cankut, a.g.m., s. 77.)

²⁵ A. Nükhet Adıyeke, "Geçmişten Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Türkiye", *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri I(22-24 Ekim 2003-İstanbul)*, Ankara, 2005, s. 43.

²⁶ Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları-Annan Planı ve Referandum Süreci*, Ankara, 2005, s. 10-11; Aykut Edibali, a.g.e., s. 11,13,15.

²⁷ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 3-4; Mehmet S. Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*, Ankara, 2007, s. 67.

*Filiki Eteria*²⁸ ve daha sonra ad değiştirerek *Ethniki Eteria* isimli kuruluşların kabul etmiş oldukları *Megalı İdea*²⁹ programı çerçevesinde yapılmıştır. *Megalı İdea* Bizans'ın ihya edilerek, içinde Kıbrıs'ın da bulunduğu bütün Yunanlıları ve tarihte Yunanlılara ait olduğu düşünülen bütün toprakları bir bayrak altında toplamayı böylece Büyük Yunanistan'ı kurmayı öngörmektedir. *Megalı İdea* haritası 1791 yılında çizilip 1796 yılında yayınlanmıştır³⁰.

Yayılmacı ve ırkçı bir doktrin olan *Megalı İdea*'nın hedeflerine ulaşabilmesi için, Yunanistan tarafından her türlü eylem geçerli kabul edilmiştir³¹. Yunanistan bu iddiaya göre kendisini Büyük İskender, Mollos ve İliiryalıların mirasçısı olarak görmüş ve buna göre de Yunanistan topraklarını Arnavutluk'un İškodra şehrine kadar genişletmek istemiştir. Bir başka deyişle *Megalı İdea*'nın içinde Arnavutluk toprakları da görülmüştür³². Rum-Yunan ikilisinin milli Kıbrıs siyaseti de *Megalı İdea* ilkeleriyle tayin ve tespit edilmiştir³³.

Daha sonra 12 Temmuz 1878'de Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak İngiltere alınca yapılan karşılama töreninde Etnark Başpiskopos Sofroniyos *Biz Ada'nın idaresinin değişmesini kabul ediyoruz, çünkü İyon-Yunan Adaları'nın olduğu gibi, Kıbrıs'ın da milli bakımdan bağlı bulunduğu Yunanistan'a ilhak edilmesine İngiliz Hükümeti'nin yardım edeceğine inanıyoruz* diyerek Enosis fikrini beyan etmiştir³⁴.

Kıbrıslı Rumlar, 1907 senesinde İngiliz Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Winston Churchill'in Kıbrıs'ı ziyareti esnasında Ada'nın Yunanistan'a ilhakını talep etmişlerdir. Winston Churchill ise, *Kıbrıs'ın hiçbir suretle Yunanistan ile ilgisi bulunmadığını, Rumların Yunanlı olmadığını ve Ada'nın Türkler tarafından İngiltere'ye devredilmiş bulunduğunu ileri sürerek* bu teklifi geri çevirmiştir³⁵.

Kıbrıslı Rumlar İkinci Dünya Savaşı'na kadar benzer ilhak düşüncelerini her fırsatta gündeme getirmeye çalışmıştır. Özellikle 11 Eylül 1931'de Larnaka Piskoposu Niccodemos Rumlara yaptığı konuşmada Enosis'in gerçekleştirilmesine yönelik çağrıda bulunarak

²⁸ Turgut Özakman, a.g.e., s. 16; Fikret Kürşad-Mustafa H.Altan- Sabahaddin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, İstanbul, 1978, s. 43; Selahattin Salıksık, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya*, İstanbul, 1968, s. 144.

²⁹ **Megalı İdea Programına Dahil Olanlar:** Yunanistan'ın bağımsızlığa kavuşturulması, Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı, Ege Adalarının Yunanistan'a ilhakı, On iki Adaların Yunanistan'a ilhakı, Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı, Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı, Pontus Rum Devleti'nin kurulması, İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı ile İstanbul'un geri alınarak Bizans İmparatorluğu'nun ihya edilmesi ve Büyük Yunanistan'ın kurulmasıdır (Bkz. H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 4.)

³⁰ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 4,7; Turgut Özakman, a.g.e., s. 17; Erdal Açıkses-Ayhan Cankut, a.g.m., s. 70.

³¹ Ali Güler, *Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar*, Ankara, 2007, s. 165; Zafer Çakmak, a.g.e., s. 23.

³² Kastiot Dervish, *Masakra Ne Cameri*, Tiran, 2009, s. 6; Şevket Balla, *Çameria Sorunu*, İzmir, 2012, s. 43;

³³ Rauf Raif Denктаş, *Son Çağrı*, İstanbul, 2007, s.27.

³⁴ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 6-7; Turgut Özakman, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 20-22; Mehmet S. Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*, Ankara, 2007, s. 71.

³⁵ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 8; H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 1; Turgut Özakman, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 25.

*Esenliğimiz ancak anavatan Yunanistan'la birleşmekle sağlanacaktır şeklinde açıklamada bulunmuştur*³⁶.

Ada'da Enosis doğrultusunda ilk ciddi Rum ayaklanması 21 Ekim 1931'de gerçekleşmiş ve Rumlar İngiliz idaresine karşı isyanı başlatmışlardır³⁷. Amaç Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması hususunda Girit'in Yunanistan'a ilhak edilmesinde uygulanan yöntemi uygulamak olmuştur³⁸. 1931 İsyanı sonunda Yunan Başbakanı Venizelos İngiltere'nin er geç Kıbrıs'ı Yunanistan'a terk edeceğine emin olduğunu belirten ifadeleri ile yanlılığına ortaya koymuştur.³⁹

Rumların Enosis'i gerçekleştirmek için ne derece istekli olduğunu anlamak için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş İkinci Dünya Savaşı yıllarında babasının arkadaşı *Söz Gazetesi*'nin sahibi Remzi Bey'e *Rumlar Kıbrıs'ı Yunanistan'a mı vermek istiyorlar?* şekline sormuştur. Remzi Bey başını sallayarak bu soruya yanıt vermiş ve küçük Rauf'a Rumların iyi insanlar olduğunu ama Yunanistan ile birleşme söz konusu olunca iyiliğin, dostluğun yok olduğunu, bunda kilise, papaz ve okulların etkin olduğunu belirtmiş, Yunanistan ile birleşmenin bir tutku olduğunu da ilave etmiştir⁴⁰.

Kıbrıslı Rumlar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise Yunanistan'ın İngilizlerle birlikte savaşmış olmasını ileri sürerek, Enosis dileklerini yeniden tekrarlamaya başlamıştır.⁴¹ Kıbrıs'taki ilk Anti Enosis mitingi ise 1948'de Selime Meydanı'nda yapılmıştır⁴². Kıbrıslı Rumların ikinci adımını 1950 yılında uluslararası hukuk kaidelerini hiçe sayacak şekilde *Plebisite*⁴³ yapmak isteyerek atmışlardır⁴⁴. 15 Ocak 1950'de Rumların *Enosis'e Evet* veya *Enosis'e Hayır* diye bir yanıtın altına imza atması talep edilen bu sözde Plebisit sonucunda⁴⁵ 224.700 Rum'dan %96'sı Ada'nın Yunanistan'a katılmasını istemiştir. Ancak söz konusu halk oylaması gerçek şartları taşımadığından bu girişimin siyasi ve hukuki bir sonucu olmamıştır. Rumlar böylece Türkleri yok sayarak Dünyaya Kıbrıs halkının Ada'nın Yunanistan'a

³⁶ Turgut Özkan, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 48.

³⁷ Ulvi Keser, "1955-1963 Sürecinde Türk Mukavemet Teşkilatının Faaliyetleri ve Bu Bağlamda Nacak Gazetesinin Üstlendiği Ulusal Misyona", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslararası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 430.

³⁸ Girit 1820'de, 130.000 Türk ve 130.000 Yunan bulunmaktaydı. Merkezi Atina'da bulunan terör organizasyonlarının sivil Türkleri yok etmede gösterdikleri gayret ile 100'e 100 olan Türk-Yunan nispeti altmış yıl geçmeden 33'e 100'i indirilmiştir. Ondan sonraki yirmi yıl içinde bağımsız olan Yunan idaresine ulaşarak oranı bu sefer 12'e 100'e düşürülmüştür. 1911'de ise söz konusu oran 8 Türk'e karşılık 100 Yunanlı olmuştur. En sonunda Girit Ada'sı bir tane Türk ve Müslüman kalmayacak şekilde Yunanistan'a ilhak edilmiştir. Kıbrıs'ta benzer uygulama yapılması hedef alınmıştır.(Bkz. *BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:64, Dosya No:394, Belge No:29.*)

³⁹ Halil AYTEKİN, "Türkiye Cumhuriyeti İstihbarat Servisi Raporlarına Göre 1931 Kıbrıs İsyanı", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı:310, Cilt:52, Ekim 2012, İstanbul, Ekim 2012, s. 48.

⁴⁰ Turgut Özkan, a.g.e., s. 54-55.

⁴¹ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 10.

⁴² Yeşim Örek, Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihi Gerçekleri, İstanbul, Şubat 2010, s. 10.

⁴³ **Plebisit:** Bir yeri idare eden devletin çekilmesi bahis konusu olduğu, bir karar veya antlaşma ile bu durum tespit edildiği takdirde o yer ahalisinin bütünüyle bağlı olmak istedikleri devlet hakkında reylerini kullanmalarınıdır.(Bkz. Ahmet Gazioğlu, a.g.e., s. 37.)

⁴⁴ Ahmet Gazioğlu, a.g.e., s. 37.

⁴⁵ Mehmet S. Emircan, a.g.e., s. 103.

bağlanmasını istediğini ilan etmiştir⁴⁶. Ancak oylamaya katılmayan Kıbrıs Türklerince bu sonuç hiçbir zaman kabul edilmemiştir⁴⁷.

Diğer taraftan Rumların Kıbrıs'ta yaptıkları plebisit Türkiye için uyandırıcı bir hareket olmuştur. Türkiye, basını ve gençliği aracılığıyla bu plebisitin sonuçlarının hiçbir zaman kabul edilmeyeceğini açıkça ilandan çekinmemiştir. Türk gençliği 16 Ocak 1950 tarihinde İstanbul'da düzenlediği bir gösteri ile plebisiti protesto etmiş ve böylece Türkiye ilk defa olarak dünya kamuoyunun Kıbrıs'a olan ilgisini duyurmuştur⁴⁸. Kıbrıs bir sorun olarak Yunanistan tarafından ilk defa 1950'lerde uluslararası alana taşınmış ve o zamana kadar Kıbrıs'la siyasal açıdan ilgilenmeyen Türkiye, bu olayın taraflarından biri olmuştur⁴⁹. İlk zamanlarda İngiltere ve Yunanistan ile olan ilişkilerini bozmaktan çekindiği için ortaya net bir politika koyamayan Türkiye, sonradan Yunanistan'ın umduğunun aksine konuya kendisinin ve Kıbrıs Türk halkının çıkarları açısından yaklaşmıştır⁵⁰.

18 Ekim 1950'de Larnaka Piskoposu Makarios III Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskopos'u seçilmiştir. Makarios III. Kıbrıslı Rumların Enosis tutkusunu daha seçtiği ilk gün *Enosis'i gerçekleştirene kadar rahat etmeyeceğim* diyerek daha da ateşlemiştir⁵¹. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi hususunda Başpiskopos Makarios III başkanlığında Kıbrıs kilisesince sürdürülen çabalar, Yunanistan Hükümeti tarafından desteklenerek 1974 Kıbrıs Türk Barış Harekâtının gerçekleşmesine kadar sürmüştür⁵².

Yunanistan Başbakan Sofokles Venizelos *Kıbrıs Yunanistan'a katılmalıdır* şeklinde açıklama yapınca söz konusu açıklamaya 20 Nisan 1951'de Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü (...) *Kıbrıs statüsünde herhangi bir değişiklik olacaksa, bunun Türkiyesiz ve Türk haklarına aykırı bir şekilde yapılmasına imkân bulunmamaktadır. Bu nedenle Kıbrıs Türklerinin endişe etmelerine gerek yoktur* diyerek karşılık vermiştir⁵³.

25 Nisan 1952'de Kıbrıs Rum halkının meselelerini görüşmek üzere Lefkoşa'da Makarios III başkanlığında 600 kişiden oluşan Kıbrıs Rum halkı temsilcileri arasında görüşmeler başlatılmıştır. Bu görüşmelerde Enosis'in gerçekleştirilmesine dek mücadele verileceği ve Kıbrıs meselesinin Yunanistan tarafından Birleşmiş Milletler(BM) sahnesine aktarılması hususu oy birliği ile karar altına alınmıştır⁵⁴. Eylül 1952 Yunan hükümeti Kıbrıs Rumları ile birlikte Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere BM götürmek istemişlerdir⁵⁵. Bu maksatla Başpiskopos Makarios III, Yunanistan'a giderek, Başbakan Papagos'u bu konuda ikna etmiş ve Yunanistan'ın daimi delegesi, BM Genel Sekreterliğinden, Kıbrıs halkına *self -*

⁴⁶ Turgut Özakman, a.g.e., s. 60.

⁴⁷ Ahmet Aydoğdu, a.g.e., s. 9,18.

⁴⁸ Aydın Olgun, a.g.e., s. 9.

⁴⁹ Erdal Açıkşes-Ayhan Cankut, a.g.m., s. 70.

⁵⁰ Hakan Uzun, "24 Nisan 2004'te Yapılan Annan Planı Oylama Sonuçlarının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Rum Basınına Yansımaları", *Türk Dünyası Araştırmaları (Kasım-Aralık 2008)*, İstanbul, 2008, s. 197.

⁵¹ Turgut Özakman, a.g.e., s.61.

⁵² Fikret Kürşad-Mustafa H.Altan- Sabahaddin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, İstanbul, 1978, s. 118.

⁵³ Turgut Özakman, a.g.e., s. 62.

⁵⁴ Fikret Kürşad-Mustafa H.Altan- Sabahaddin Egeli, a.g.e., s. 126-127.

⁵⁵ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:102, Dosya No:636, Belge No:8.

determinasyon hakkı verilmesini isteyen talebinin gündeme alınmasını istemiştir. Böylece Enosis'e bir başka kapı açmak istemişlerdir.⁵⁶

23 Mart 1954'te, Yunanistan Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletlere götürmüştür⁵⁷. Yunanistan'ın isteğini inceleyen Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu, 8 çekimser oya karşı 50 olumlu oy ile Kıbrıs sorununun Genel Kurul'da görüşülmesine gerek olmadığı kararına varmıştır. Komisyonun bu kararı üzerine 18 Aralık 1954'te bir açıklama yapan Türkiye Başbakanı Adnan Menderes Kıbrıs sorununun kapanmış olduğunu belirtmiştir. Ancak Yunanistan bu hususta Menderes ile hiçbir zaman aynı fikirde olmamıştır⁵⁸. 1954'de, Makarios Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki tek hedefi olan Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı hususunda Yarbay Grivas'ı Kıbrıs'a çağırmıştır. Grivas 9 Kasım 1954'te gizlice Ada'ya gelmiş ve Makarios ile yapılan koordine sonucu Enosis'i gerçekleştirmek için önce İngilizlere, ikinci aşamada Türklere sonra iki yana birden saldırmayı ve bu arada Enosis'e karşı gelen Rumların da ihmal edilmemesini içeren bir plan hazırlamışlardır⁵⁹.

1 Nisan 1955'te Enosis için *Digenes* kod adlı Yarbay Grivas'ın birçok yerde İngilizlere saldırmasıyla (Genel Valilik, müsteşarlık dairesi ve kara kuvvetleri karargâhı) başlamış ve daha sonra ise 21 Haziran 1955'te de Lefkoşa'da Türklere saldırarak eylemlerine devam etmiştir⁶⁰.

Grivas; *Karşımızda iki düşman vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türklerdir. İlk evvela, İngilizleri ile mücadele edeceğiz ve onları Ada'dan çıkaracağız. Bundan sonra Türkleri imha edeceğiz. Hedefimiz ilhaktır. Her ne pahasına olursa olsun, bu gayeye ulaşmak vazifemizdir* demiştir⁶¹. Grivas'ın Kıbrıs'ın Yunan Krallığı ile birleşmesi olan Enosis'e bağnazca bağlılığı İngiltere, ABD, Yunanistan, Türkiye ve iki Kıbrıs Toplumunu yirminci yüzyıl sonlarının en çözülmez çatışmalarından biri içine çekmiştir⁶².

Bununla birlikte Yunanlılar ülke dışında bulunan *Diasporaları* ile özellikle ABD'de çok kapsamlı yürüyüş tertipleyerek Kıbrıs hakkındaki destek almayı planlamışlardır. Alacakları bu destek ile daha sonra yapmayı planladıkları şiddet ve terör eylemleri için uygun zemin hazırlamayı hedefledikleri de düşünülmüştür⁶³.

Kıbrıs Rumları 01 Nisan 1955'te başlattıkları saldırılarını 1960 tarihinde Cumhuriyetin ilanına kadar aralıksız sürdürmüşlerdir. Bu kapsamda EOKA örgütü, 1955-1956 yılları arasında giriştiği tedhiş faaliyetlerinde 12'si Türk, 96'sı İngiliz ve 108'i Rum olmak üzere 216 kişiyi öldürmüş, 542 kişiyi de yaralamış, büyüklü küçüklü 1196 bomba atma eylemi

⁵⁶ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 12; Turgut Özakman, a.g.e., s. 65; Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 39.

⁵⁷ Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları-Annan Planı ve Referandum Süreci*, Ankara, 2005, s. 19-20.

⁵⁸ H.Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, a.g.e., s. 12; Turgut Özakman, a.g.e., s. 65; Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 39; Aydın Olgun, a.g.e., s. 10.

⁵⁹ Turgut Özakman, a.g.e., s. 66-67; Aykut Edibali, a.g.e., s. 116.

⁶⁰ Turgut Özakman, a.g.e., s. 68-71; Abdullah Çay, a.g.e., s. 39.

⁶¹ Abdullah Çay, a.g.e., s. 39-40.

⁶² Misha Glenny, *Balkanlar 1804-1999* (Türkçesi: Mehmet Harmancı), İstanbul, (Basım Yılı Belli Değil), s. 490.

⁶³ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:62, Dosya No:385, Belge No:2; Abdullah Çay, a.g.e., s. 30.

yapmışlardır⁶⁴. İngilizlerin ise Kıbrıslı Türkleri korumak, onların güvenliğini sağlama gibi bir çabası hiçbir zaman olmamıştır⁶⁵.

Türkiye, Yunanistan tarafından Kıbrıs Meselesi'nin ortaya çıkarılmasından itibaren kendi hayati menfaatlerini ve Kıbrıs'ta 120 bin Türk'ün hayat ve bekasını göz önüne alarak daima uzlaşıcı bir siyaset gütmeye çalışmıştır. Bu kapsamda, ilk defa Yunanlılar tarafından ortaya atılan TAKSİM fikrini büyük bir fedakârlıkla kabul etmiş ve TBMM vasıtasıyla tüm Dünya Parlamentolarına duyurmuştur. Ancak Rumlar Enosis düşüncesinden vazgeçemedikleri için Taksim fikrine hiç yanaşmayarak mevcut karışıklığı ve Kıbrıs'ta olayların çıkartılmasını neden olmuştur⁶⁶.

Yunanistan'ın Kıbrıs halkının *Self-Determinasyon* hakkını tanımasıyla ilgili isteğini, BM'lere taşımaya devam etmiştir. Bu meyanda BM Siyasi Komisyon'a yaptığı müracaatta Yunan önerisi 12 Aralık 1957 tarihinde yaptığı toplantıda 20 aleyhte ve 25 çekimsere karşı 33 oyla kabul edilmiştir. Bu durum karşısında Türkiye ile İngiltere temsilcileri, Genel Kurul'da büyük kulis faaliyetleri sonucu söz konusu oylama 23 aleyhte ve 24 çekimsere karşı 31 oy ile ret edilmiştir. Böylelikle Yunanistan'ın, çok şey beklediği Birleşmiş Milletlerden bir kez daha yenilgi aldığı görülmüştür⁶⁷.

Daha sonra Yunanistan ve Türkiye'nin dışişleri bakanları önce Paris'te daha sonra ise Zürih'te Şubat 1959'da toplanmış ve Kıbrıs'ta Bağımsız Cumhuriyet kurulması fikrini enine boyuna incelenmiş, sonunda Başbakan Menderes ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in toplanarak karara varmaları ve anlaşmaları imzalamaları kararlaştırılmıştır. Menderes ve Karamanlis 27 maddelik Zürih Anlaşmasını 11 Şubat 1959'de Zürih'te imzalamışlardır. Bu anlaşmaların, İngiltere ile Kıbrıs'ın Türk ve Rum Toplumunu temsilcileri tarafından da kabul edilmesi gerektiğinden, bu seferde taraflar Londra'da toplanmış ve 19 Şubat Londra Antlaşması imzalanmıştır⁶⁸. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran Londra ve Zürih Antlaşmaları, İngiltere'nin, Ada'daki menfaatlerini korunmasını temin etmiştir⁶⁹.

Londra ve Zürih'te imzalanan antlaşmaya ek olarak üç antlaşma daha imzalanmıştır. Bunlar⁷⁰; Kıbrıs'taki iki üs üzerinde İngiltere'nin egemenlik hakkının süreceği hakkındaki antlaşma, Garanti Antlaşması, İttifak Antlaşmasıdır⁷¹. Garanti Antlaşması garantör devletlere müdahale hakkı tanımaktadır. Üç devlet, ayrıca ne iki ülke arasında taksim ve ne de Enosis yapılmayacağına karar verdiler⁷².

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Londra ve Zürih'te yapılan görüşmeler sonucunda, beş taraf arasında imzalanan İttifak Antlaşması sonucu doğmuştur. Tarafları,

⁶⁴ Aydın Olgun, a.g.e., 10-12.

⁶⁵ İsmail Bozkurt, "Larnaka Sancağı Geçitkale Kovanı Örneğinde TMT'nin Kaynağı", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s.204.

⁶⁶ *TBMM Kanunlar Dergisi*, Kararlar, Karar No:2106, Cilt:40, 16.06.1958.

⁶⁷ Aydın Olgun, a.g.e., s. 2-13; İsmet Giritli, a.g.e., s. 178.

⁶⁸ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri, Lefkoşa-Kıbrıs*, 1992, s. 40; Abdullah Çay, a.g.e., s. 43-44.

⁶⁹ Aykut Edibali, a.g.e., s. 73-74.

⁷⁰ Yeşim Örek, *Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihi Gerçekleri*, İstanbul, Şubat 2010, s. 23.

⁷¹ Turgut Özakman, a.g.e., s. 119.

⁷² İhsan Gürkan, "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar(1945-1989)", *Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Balkanlar Dergisi*, İstanbul, 1993, s. 163.

Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs ve Rum toplum olmuştur⁷³. Rauf Denктаş; 1960 Antlaşmaları bölgede barış ve istikrar olsun, NATO yara almasın diye olmuştur. Yoksa hak ve adalet 1571'den 1923'e kadar Türk adası olan Kıbrıs'ın, İngiltere adayı terk ettiğinde, Türkiye'ye iadesini gerektirmektedir şeklinde ifade de bulunmuştur⁷⁴.

Zürih ve Londra Antlaşmalarında yer alan esaslara göre Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ve Anayasasının ayrılmaz bir parçası olan Garanti ve İttifak Antlaşmaları hazırlanmış ve 15-16 Ağustos 1960 gecesi söz konusu antlaşmalar imzalanarak Kıbrıs Cumhuriyeti resmen ilan edilmiştir. Böylece Yunanistan **Enosis**, Türkiye ise **Taksim** tezlerinden vazgeçmişlerdir⁷⁵. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 185. Maddesinde Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen herhangi bir devletle birleşmesini(Enosis) veya ayrılığını güden bir bağımsızlığı açıkça yasak etmiş, 182. Maddesinde ise Kıbrıs'taki Türk ve Yunan cemaatlerinin hayati hak ve menfaatlerine ait maddelerin değişmezliğini ilan etmiştir⁷⁶. 20 Eylül 1960'ta ise Kıbrıs Cumhuriyeti Birleşmiş Milletlerin bir üye devleti olmuştur⁷⁷.

Demokratik bir anayasa olan Kıbrıs Anayasası İsviçreli Uluslararası Hukuk Prof. Dr. Marcel Bridel başkanlığında iki toplumun ve Yunanistan ile Türkiye'nin temsilcilerinden teşekkül etmiş olan bir heyet tarafından 18 ayda tamamlanmıştır⁷⁸. Yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 50 kişilik Temsilciler Meclisinde %70 Rum, %30 Türk milletvekili yer almıştır. Bu duruma göre Kıbrıs Türk halkı bir azınlık olarak kabul edilmemiştir⁷⁹.

Londra ve Zürich Antlaşmaları; Kıbrıs'ın hiçbir zaman yabancı bir devlete ilhak edilmemesi, Kıbrıs'ta Türk Toplumunun herhangi bir mevcut durum değişikliği neticesi olarak yabancı bir devletin veya yabancı bir unsurun hükümlerine altına girmemesi, Ada'nın Türkiye'nin emniyeti için arz ettiği önem dikkate alınarak Ada'nın müdafaasının temini ve bu müdafaaya Türkiye'nin iştirakidir. Bu esaslar Türkiye Cumhuriyeti'nin Hükümet Programına girmiş ve TBMM'de onaylanmıştır⁸⁰. Ada'nın müdafaası için Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Ada'ya 650 kişilik Türk ve 950 kişilik Yunanlı olmak üzere birer alay göndermelerine, ayrıca Ada'nın emniyeti, tamamiyet-i mülkiyesi ile Cumhuriyet tehlikeye girdiğinde akid üç devlet ortaklaşa veya münferiden Ada'daki duruma müdahale etmelerine karar vermişlerdir⁸¹.

Kıbrıs Cumhuriyeti; Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı Türk, Bakanlar Kurulu, Yüksek Mahkeme ve Temsilciler Meclisi olan Türk ve Rum Cemaatlerini barındıran ve Beş Türk ile Beş Rum Belediyesinin olduğu bir Cumhuriyet şeklinde teşekkül ettirilmiştir⁸². Bu antlaşmalar Türkiye'nin garantörlük hakkı açısından önem arz etmiştir. Kıbrıs'ın garantörlüğü verilen Türkiye Cumhuriyeti, görevinin kendisine yüklediği büyük sorumluluğu, gerektiği zamanda ve de tek başına dahi kullanma imkânına sahip olmuştur. Bu müdahale hakkı ile Kıbrıs

⁷³ Yeşim Örek, a.g.e., s. 23.

⁷⁴ Rauf Raif Denктаş, *Son Çağrı*, İstanbul, 2007, s. 20.

⁷⁵ Abdullah Çay, a.g.e., s. 44.

⁷⁶ İsmet Giritli, a.g.e., s. 184.

⁷⁷ Turgut Özakman, a.g.e., s. 132-133, 141.

⁷⁸ *Milliyet Gazetesi*, 22.02.1964, s. 2.

⁷⁹ H. Fikret Alasya, a.g.e., s. 53-54.

⁸⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:11 Cilt:8, Birleşim:49, Sayfa:9.

⁸¹ Abdullah Çay, a.g.e., s. 44-45.

⁸² Aydın Olgun, a.g.e., s. 19.

Türklerinin ve Türkiye'nin Ada üzerindeki tüm haklarının korunmasını sağlama imkânı elde edilmiş, Enosis'in yolu tıkanmıştır⁸³.

2: Kanlı Noel Olayı

Kanlı Noel Olayı, 21 Aralık 1963 yılında Kıbrıslı Rumlar tarafından Kıbrıslı Türklere karşı başlatılan etnik temizlik hareketlerine verilen isimdir⁸⁴. Kanlı Noel Olayı Kıbrıs Anayasası konusundaki anlaşmazlıktan kaynaklanıyor görünse de gerçekte Anavatan Türkiye'nin Kıbrıs Türkleri için garantörlük hakkının saklı bulunması ve Rumların Türklerin anayasal haklarından rahatsızlık duymalarından ileri gelmektedir.⁸⁵

Makarios'un değiştirilmesini istediği Anayasa'daki 13 madde ile veto hakkının Türklerden alınması, İttifak Adlaşmaları feshedilmesi ve Türk halkının, eşit statülü kurucu ortak olmaktan çıkarılarak, basit bir azınlık statüsüne getirilmesi ve böylece Enosis'i başka bir yöntemle gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir⁸⁶.

27 Mayıs 1960 darbesi ertesindeki siyasi kararsızlıkları yaşayan Ankara ise önce bu gelişmeleri tam olarak değerlendirememiştir. Daha sonra Türk liderliği, Makarios'un tadil tekliflerini derhal reddetmiştir. Garantör Devletlerden biri olan Türkiye de 6 Aralık 1963 günü söz konusu teklifi kabul etmediğini bildirmiş; fakat Yunanistan ile İngiltere'den ses çıkmamıştır. Çünkü adı geçen devletler, Makarios'u desteklemek istemişlerdir.⁸⁷ Türkiye Cumhuriyeti, Makarios'un bu girişimlerini sert bir nota ile kendisine bildirmiş, ancak Makarios Türk notasını reddetmiştir⁸⁸.

Kıbrıs Türk Toplumundan başka iki garantör devlet, Türkiye ve İngiltere, Makarios'un Anayasa'yı değiştirme planını kabul etmediklerini resmen açıkladıktan sonra Makarios, öteden beri hazırlamakta olduğu Akritas Planını uygulama safhasına koymuş ve 21 Aralık 1963'te Kanlı Noel saldırılarını başlatmıştır⁸⁹. Rum toplumu içindeki aşırıların örgütü EOKA, yine Enosis sloganı ile üstelik bu kez İngilizleri değil Türkleri hedef alan şiddet eylemlerine başlamıştır⁹⁰.

Aslında Kıbrıs Ortodoks Kilisesinin, Ada'da yaşayan Türkleri bir gecede katlederek, Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etme gayesi, 1600 yılından itibaren hiç değişmemiş ve 1963 *Kanlı Noel Olayları*'nda Türk katliamı şeklinde kendini göstermiştir. Türkleri imha planı şeklinde

⁸³ Mehmet S. Emircan, a.g.e., s. 170.

⁸⁴ Gatibe Mahmudova, "XX. Yüzyılın Yüzkarası: Kıbrıs'ta Kanlı Noel ve Azerbaycan'da Hocalı Katliamı" *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 143.

⁸⁵ Mustafa Oral, "TMT'nin Geçitkale Teşkilatı", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 279.

⁸⁶ Abdullah Çay, a.g.e., s. 51; Ahmet Aydoğdu, a.g.e., s.47; Hakan Uzun, "24 Nisan 2004'te Yapılan Annan Planı Oylama Sonuçlarının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Rum Basınına Yansımaları", *Türk Dünyası Araştırmaları (Kasım-Aralık 2008)*, İstanbul, 2008, s. 197.

⁸⁷ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, a.g.e., s. 57-62.

⁸⁸ *Hürriyet Gazetesi*, 18 Aralık 1963.

⁸⁹ İhsan Tayhani, "Türk Mukavemet Teşkilatına Giden Yol" *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 198.

⁹⁰ *Sabah Gazetesi*, 06.01.2010.

formüle edilerek tatbik mevkiine konulan AKRİTAS⁹¹ planı, Makarios yönetimi ile Yunan Genelkurmay Başkanlığı tarafından birlikte hazırlanmıştır⁹². Bu plan üç aşamayı içermiştir. Bunlardan ilk aşaması Türklerin devletten dışlanması, ikinci aşaması imha edilmesi, üçüncü aşaması da Enosis'in gerçekleştirilmesi olmuştur⁹³. Bu planda Türklerle uzlaşma, eşit haklarda anlaşma gibi uygarca konular yer almayacaktı⁹⁴.

Kanlı Noel Oylarını gerçekleştiren EOKA'ya gelince, bu örgüt Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmek gayesi ile Yunanlılar tarafından 1955 yılında kurulmuş bir terör örgütüdür. EOKA terör örgütünün temel amacı; Ada'nın her tarafında bombalı saldırılarda bulunmak, sabotajlar düzenlemek, pusular kurmak ve gizlice adam öldürme faaliyetlerini gerçekleştirerek Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasını sağlamaktır⁹⁵.

Söz konusu örgüt 1960'ta ex-EOKA olarak yeniden organizasyonunu yapmıştır.(Başlarında bulunan emekli Yunan Albayı Grivas⁹⁶ mecburen Yunanistan'a dönmüş ve emekli olduğu halde resmen generalliğe terfi ettirilmiştir.) Grivas'ın Kıbrıs'ta kalan bütün yardımcıları bu sefer ruhani liderlerinin başkanlığında milli gayeleri olan Enosis(Yunanistan ile birleşme) için çalışmaya devam edeceklerini ilan etmişlerdir⁹⁷. Çok iyi eğitilmiş ve en modern silahlarla donatılmış bulunan 20.000 kişilik EOKA teröristleri ile Yunan alayına mensup askerler, savunmasız Türklere karşı harekâta girişmişlerdir. Hazırlanmış bulunan plana göre Lefkoşa'daki Türkler 8 saat içinde imha edilecekler veya teslim alınacaklardır. Diğer şehirlerdeki ve köylerdeki Türk halkını da teslim almış olacaklardı⁹⁸.

Yunanlılar hayat sahası kabul ettikleri Türk topraklarına Türklerin kuvvetli oldukları zaman taarruz cesaretini gösterememiş, daima Türklerin zayıf anlarını seçmişlerdir⁹⁹. Bu kapsamda; 2 Aralık 1963'te İnönü'nün istifası sebebiyle hükümet buhranı ortaya çıkması ve Yunanistan'da da Karamanlis'in iktidardan düşmesi sonucu yerine Zürih ve Londra Adlaşmalarını bir cinayet olarak kabul eden Yorgo Papandreou iktidara gelmesi uygun zamanı oluşturmuştur¹⁰⁰.

⁹¹ Akritas Bizanslı bir savaşçının adıdır(Bkz. Turgut Özakman, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 158.)

⁹² H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, a.g.e., s. 5, 63; Fikret Kürşad-Mustafa H.Altan-Sabahaddin Egeli, a.g.e., s. 193.

⁹³ *Zaman Gazetesi*, 24.12.2008.

⁹⁴ Turgut Özakman, a.g.e., s. 158.

⁹⁵ İhsan Tayhani, a.g.m., s. 197.

⁹⁶ **Grivas:** Ne zaman ateş ile su, ne zaman cennet ile cehennem birleşirse Rumlarda ancak o zaman Türklerle dost olabilir demiştir (Bkz. Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği(1931-1990)*, Ankara, 1991, s. 23.) Koyu bir Enosis'çi ve azılı bir Türk düşmanı olan Grivas, bilhassa Erenköy, Geçitkale ve Boğaziçi çarpışmalarının da baş sorumlusudur.(Bkz. Osman Yıldız, "Türk Mukavemet Teşkilatının Kuruluşu Yeri, Kurucuları ve Kuruluş Tarihi İle İlgili Bazı Dikkatler", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 323.)

⁹⁷ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:64,Dosya No:394, Belge No:29.

⁹⁸ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, a.g.e., s. 63.

⁹⁹ Selahattin Salıhık, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eteryaya*, İstanbul, 1968, s.281.

¹⁰⁰ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 62; Ertan Köse, *Yunanistan ve Bitmeyen Kin*, İstanbul, 2005, s.138.

Ayrıca 1963-1964 yıllarında Makarios hararetli bir Rus desteği ve başkan seçimlerinden dolayı çekingen bir Amerika bulacağını ümit etmiş, bu maksatla önce Enosis'e engel olan anayasayı değiştirmek üzere öldürerek, yakarak, yıkarak Türkleri yıldırmaya girişmek sonra da garanti veren devletlerin vaki olacak kanuni müdahalesini bahane ederek Birleşmiş Milletlere başvurmayı esas almıştır¹⁰¹.

4.1. Kıbrıslı Rumların Yaptığı Hazırlıklar

Aralık 1963 başlarında Rumları dış müdahaleye müsaade etmeyeceğini belirterek kıskırtan Makarios'un¹⁰² yaptığı hazırlıklar kapsamında ilk olarak 1963 Aralık ayı içerisinde Türk polislerinin silahları toplatılmış ve Rum polislerine makineli tüfekler dağıtılmış, ikinci olarak ise EOKA terör örgütü ile hükümetin resmi yayın organlarından radyo ve televizyonlarda Türklerin üzerinde son zaferin yakında kazanılacağını ilan edilmiş, üçüncü olarak ise Türk mahallesine hâkim yüksek otellerin üst katlarında odalar tutulmuş, ağır makineli tüfekler yerleştirilmiştir. Son olarak bakan, Türk Jandarma Komutanının elindeki jandarma silah deposunun anahtarlarını alınmıştır¹⁰³.

Makarios Kanlı Noel Olaylarını Rumları tahrik edip 1959 Zürih ve 1960 Londra Antlaşmalarını tanımayarak¹⁰⁴ 21 Aralık 1963'te Rumların Lefkoşa'nın Tahtakale semtinde evlerine girmekte olan bir otomobildeki sivil Türklere ateş açması üzerine Zeki Halil ve Cemaliye Emirali isimli iki Türk hayatını kaybetmesine¹⁰⁵, 7 Türk ağır bir şekilde yaralanmasına sebep olarak başlatmıştır¹⁰⁶. Rumlar başlattıkları olayları tırmandırmaya devam etmiş ve saldırılarını artırınca Kıbrıs iç savaş konumuna gelmiştir. Kıbrıslı Rumlar Türk Büyükelçiliği'ne 23 Aralık 1963'te ateş açmıştır. Rumlar EOKA'cılarla Türklere karşı saldırılarını Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'ün ikametgâhı olan binaya London Palas Oteli'nin üzerinden ateş açmıştır. Rumların söz konusu saldırıları sonucu bir Türk yaşamını yitirmiş, 5 Türk yaralanmıştır¹⁰⁷. Dr. Fazıl Küçük Türklere karşı polis metotları tatbik eden Rum idarecileri maceraperest olarak vasıflandırmış ve Türk Cemaatini sükûnete davet etmiştir¹⁰⁸.

23-25 Aralık 1963 günlerinde meydana gelen olaylar Kanlı Noel olaylarına dönüşmüştür¹⁰⁹. Kıbrıslı Rumlar, Türklere karşı katliam eylemlerini Girne ve Lefkoşa'nın dışında Ortaköy'de de sürdürmüşlerdir¹¹⁰. Rumların Kıbrıs'ta Türklere karşı yaptıkları katliam sonucu birçok hastane Türk yaralılarla dolmuştur. Bununla birlikte Türk muhafızlar Dr. Fazıl Küçük'ün bürosuna Lefkoşa'da Londra Palas Oteli üzerinden Türk evlerine silah ve bomba ile

¹⁰¹ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:64,Dosya No:394, Belge No:29; Aykut Edibali, *Türkiye'nin Kıbrıs Politikası Ne Olmalıdır*, İstanbul, 1974, s. 35-36

¹⁰² *Hürriyet Gazetesi*, 09 Aralık 1963.

¹⁰³ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:64,Dosya No:394, Belge No:29; *Hürriyet Gazetesi*, 24 Aralık 1963.

¹⁰⁴ *Ulus Gazetesi*, 23 Aralık 1963; *Zafer Gazetesi*, 22 Aralık 1963.

¹⁰⁵ Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği(1931-1990)*, Ankara, 1991, s. 25.

¹⁰⁶ Gatibe Mahmudova, "XX. Yüzyılın Yüzkarası: Kıbrıs'ta Kanlı Noel ve Azerbaycan'da Hocalı Katliamı" *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 144.

¹⁰⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Aralık 1963.

¹⁰⁸ *Tercüman Gazetesi*, 22 Aralık 1963.

¹⁰⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Aralık 1963.

¹¹⁰ *Hürriyet Gazetesi*, 23 Aralık 1963; Mehmet Bahadır, *Girne-Baf-Limasol ve Larnaka Katliamları, Lefkoşa*, 2008, s. 4.

saldıran Rum askerleri ile çarpışmışlardır. Rumlar, Türk evlerine saldırılarını sürdürmüş ve gelişen gerginlik durumu karşısında Başbakan İsmet İnönü *Durumun ciddi olduğu ve her türlü tedbirin alındığını* beyan etmiştir¹¹¹. Rumların saldırıları Kıbrıs'ın tamamına yayılmıştır. Girne Caddesindeki Atatürk heykeline de ateş açılmıştır¹¹². Bu olayları fırsat bilen Makarios, Garanti Antlaşması'nın 21 Aralık 1963'te hükümsüz olduğunu ilan etmiştir¹¹³.

1963 yılı Kanlı Noel saldırılarının hedefi Lefkoşa olmuştur. Bunun için de kendilerine en büyük engelin Lefkoşa'ya bağlı Küçükaymaklı kasabası olduğu kabul edilmiştir. 1959 nüfus sayımına göre kasabada 5126 Türk ve 1133 Rum bulunduğu belirtilmiştir. Rum saldırılarının başına EOKA'cı Nikos Sampson getirilerek önemli bir Türk yerleşim merkezi durumunda olan Kaymaklı Kasabası, Rumlar 22 Aralık 1963'te Rum saldırılarına maruz kalmış, dış dünya ile irtibatı tamamen kesilmiş ve Ada'da bulunan Yunan alayı da saldırganlara katılmış ve neticede Rumlar bütün güçlerini bölgeye saldırılarını sürdürmüşlerdir.¹¹⁴

Kanlı Noel Olayları esnasında Kıbrıslı Rumların Türklere karşı yaptığı katliamlara karşı direnen ve Kıbrıslı Türkleri mücadeleye sevk eden Türk Mukavemet Teşkilatı olmuştur. 1 Ağustos 1958 tarihinde, Türkiye tarafından kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı(TMT) Rum saldırılarına bütün gücüyle ve derhal karşılık vermeye başlamıştır. TMT¹¹⁵ ilk olarak EOKA'ya karşı Kıbrıs Türk halkının canını ve malını korumak, Rumların Enosis fikirlerine engel olmak için kurulmuştur¹¹⁶. Rauf Denктаş anılarında TMT'yi *TMT milli bir siyasetin silahlı koludur* şeklinde tanımlamıştır. TMT 1963 olaylarından sonra artık alenen Rumlarla mücadele etmiş ve karşı durmuştur¹¹⁷.

23 Aralık 1963 Pazartesi günü çarpışmalar bütün şiddeti ile devam etmiştir. Türkler yalnız o gün 6 şehit ve 50 yaralı vermişler, Rumlardan ise 5 kişi ölmüştür. Reuters Ajansı olayları *Kıbrıs'ta savaş çıktı* şeklinde bütün dünyaya duyurmuştur¹¹⁸. Rumların Türklere karşı Kıbrıs'ta çıkarttığı olaylar ve yaptığı katliamlar sonucu Kıbrıslı Türk liderlerden Rauf Raif

¹¹¹ Tercüman Gazetesi, 24 Aralık 1963; Hürriyet Gazetesi, 24 Aralık 1963; Yeşim Örek, Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihi Gerçekleri, İstanbul, Şubat 2010, s. 55.

¹¹² Abdullah Çay, Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963, Ankara, 1989, s. 73; Aydın Olgun, Kıbrıs Gerçeği(1931-1990), Ankara, 1991, s. 25.

¹¹³ Ulus Gazetesi, 22 Aralık 1963; Zafer Gazetesi, 23 Aralık 1963; Hürriyet Gazetesi, 22 Aralık 1963.

¹¹⁴ Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 73-74.

¹¹⁵ Türk Mukavemet Teşkilatı(TMT), Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması amacına yönelik olarak 1 Nisan 1955 'de Enosis'ci Rumlar tarafından kurulan EOKA'nın Ada'daki Türklere uyguladığı tedhiş hareketlerini önlemek amacıyla kendiliğinden kurulan 9 Eylül Cephesi, Kara Çete ve Volkan gibi örgütlerin çalışmalarından somut bir sonuç alınamaması üzerine; Kasım 1957'de Lefkoşa varoşlarındaki Eğlence köyünde Rauf Raif Denктаş, Mustafa Kemal Tanrısevdi ve Burhan Nalbantoğlu tarafından silahlı bir direniş teşkilatı olarak kurulmuştur.(Bkz. Mustafa Oral, "TMT'nin Geçitkale Teşkilatı", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 277.)

¹¹⁶ Ayten Koruroğlu, "Kıbrıs Türk Halkının Gizli Silahı: TMT", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 25.

¹¹⁷ Elmaziye Töre Temiz-Mustafa Aydın Başar, TMT Yönetici Kadrolarının Milli Mücadele Ülküleri ile Geline Notayı Algılama Biçimleri", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 265.

¹¹⁸ Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği(1931-1990)*, Ankara, 1991, s. 25.

Denktaş, Anavatanın Kıbrıs'a derhal fiili müdahalesinin yapılması gerektiğini bildirmiştir¹¹⁹. Başbakan İsmet İnönü başkanlığında Genelkurmay Başkanlığı tarafından 24 Aralık 1963'te Kıbrıs olayları ile ilgili bir toplantı yapılmıştır. Söz konusu toplantıya katılanlardan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Kıbrıs'ta Rumların Türklere karşı uyguladığı şiddetin ve terör olaylarının sonucu hadiselerin ciddi mahiyette olduğunu ve tedbir alınmasını gerektiğini bildirmiştir.¹²⁰

Ankara ve İstanbul'da Türk Gençlik Dernekleri Kıbrıs'ta Rumların Türklere karşı yaptıkları saldırıları, Makarios ve EOKA'cıları protesto etmişlerdir¹²¹. Türk insanı bireysel olarak da Türk yetkililere telgraf ve mektuplarla ulaşmaya çalışarak Kıbrıs'ta olup bitenlere anında müdahale edilmesi ve Rum saldırılarına seyirci kalınmaması yönünde isteklerde bulunmuşlardır¹²².

24 Aralık'ta Lefkoşa'daki Kumsal bölgesinde Dr. Nihat İlhan'ın eşi Mürüvvet İlhan ile çocukları Murat, Kutsi ile Hakan banyo küvetinde EOKA-Yunan askerleri tarafından kurşun yağmuruna tutulup delik deşik edilerek vahşice katledilmişlerdir¹²³. Kanlı Noel olaylarında eşi ve 3 çocuğu evlerinin banyosundaki küvette şehit edilen emekli Tabip Tuğgeneral Nihat İlhan da Rumların o dönemdeki amacının, Türkleri öldürmek, yıldırım ve böylece göç etmeye zorlamaktan ibaret olduğunu ifade etmiştir¹²⁴. Kanlı Noel olayı, Kıbrıs Türklerinin toptan imhası ile ENOSİS amaçlamıştır¹²⁵.

Makarios, Enosis gayesine engel gördüğü Türk halkını imha hareketin girişince PTT, radyo ve TV'yi kontrolü altında tutmuş, Türkiye Büyükelçiliği'nin bile telefon irtibatını kesmiş bulunması sebebiyle, Kıbrıs Türk halkı feci durumunu dünyaya duyuramamıştır. Başpiskopos bir din adamı olmasına rağmen Kanlı Noel olaylarını dünya kamuoyuna *Kıbrıs Türk halkı isyan etmiştir ve tenkil harekâtı başlamıştır* şeklinde duyurmuştur. Türkler üç gün içinde 90 şehit, 475 yaralı ve pek çok kayıp vermişlerdir. Çatışmaların son derece şiddetlenmesi ve Rumların üstün silah gücü ile Türklere saldırımları, kadın ve çocukları hunharca öldürmeleri üzerine Türklerin, maruz kaldıkları feci olaylardan haberdar olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bu cinayetlere ve katliamlara son vermek için Garanti Antlaşması'nın IV. Maddesine göre, 25 Aralık 1963 günü saat 14.00'de Lefkoşa üzerinde uçakları ile bir ihtar uçuşu yaptırmış ve Türk Alayına Kıbrıslı Türkleri koruyabilecek bir yere gitmesi emri verilmiştir¹²⁶.

Bunun üzerine Makarios, 25 Aralık 1963 günü ateşkesi kabul etmiş Lefkoşa'da katliam durmuş ;ama 26 Aralık 1963 günü Ayvasıl'da savunmasız durumda bulunan 21 Türk'ün hepsini silah tehdidi ile köyün dışına çıkartmış ve kendilerine kazdırdıkları çukurun

¹¹⁹ *Hürriyet Gazetesi*, 25 Aralık 1963.

¹²⁰ *Ulus Gazetesi*, 25 Aralık 1963; *Zafer Gazetesi*, 24 Aralık 1963.

¹²¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Aralık 1963; *Tercüman Gazetesi*, 23 Aralık 1963.

¹²² Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası*, İstanbul, (Yayın Tarihi Belirtilmemiştir), s. 402.

¹²³ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 63; *Hürriyet Gazetesi*, 16.03.2007; Turgut Özakman, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 8-9,180-182; Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 75; Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği(1931-1990)*, Ankara, 1991, s. 25.

¹²⁴ *Hürriyet Gazetesi*, 23.12.2008.

¹²⁵ *Milliyet Gazetesi*, 23.12.1993.

¹²⁶ Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 75; Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği(1931-1990)*, Ankara, 1991, s. 25; Gatibe Mahmudova, "XX. Yüzyılın Yüzkarası: Kıbrıs'ta Kanlı Noel ve Azerbaycan'da Hocalı Katliamı" *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 146.

başında kurşuna dizdirerek katlettirmiş ve çukura attırmıştır. Bu çukurlar BM Barış Gücü askerlerinin gözlemciliğinde 14 Ocak 1964 günü açılmıştır¹²⁷.

Türk uçaklarının çekilmesiyle birlikte birkaç gün duraklayan Rumlar 6 Şubat 1963'te Arpalık'a karşı saldırıya geçmişlerdir. Bu tarihten itibaren Lefkoşa'da başlayan ve süratle Ada'nın her tarafına yayılan çarpışmalar Boğaz, Zeytinlik, Ozanköy ve St. Hilarion'da yoğun bir şekilde devam etmiştir.

İlk kez 25 Aralık 1963'te başlayan Boğaz çarpışmaları, daha sonra 10 Nisan 1964'te yeniden başlayarak 25 Nisan 1964 tarihine kadar aralıksız sürmüştür. Gelişmeler üzerine Kıbrıs'ta bir NATO Barış Gücü görevlendirmek istenilmişse de, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Makarios'un muhalefeti ile konu 4 Mart 1964 tarih ve 186 sayılı karar ile BM Barış Gücü şekline dönüşmüştür¹²⁸.

Türk hükümeti, ateşkesin sağlanması için İngiltere ve Yunanistan nezdinde girişimlerde bulunmuş ancak bu girişimlerden sonuç alamayınca Türk jetleri 26 Aralık 1963'de Ada üzerinde ihtar uçuşunu yapmıştır. Bunun sonucu olarak İngiliz generali Joung komutasında üç devletin katıldığı bir *Barışı Koruma Kuvveti* kurulmuş ve iki toplum arasında 30 Aralık 1963'de *Yeşilhat Antlaşması* yapılmış ve böylece Kıbrıs'ın taksimi fiilen gerçekleşme yoluna girmiştir¹²⁹.

EOKA terör örgütü vasıtasıyla Rumların Kıbrıs'ta yaptığı vahşeti Chirsitan Science Monitör, Nicosia Cyprus'un Yunan asıllı muhabiri Bay Rigos gazetesinde ifade etmiştir. 30 Aralık 1963 tarihli gazetede 400 Türk'e karşı 60 Rum'un öldüğünü belirtmiştir. Rigos Rumların çok iyi organize olduğunu ve yapmış oldukları bu eylemin sonucunda Türkiye'nin Kıbrıs üzerine uçak göndermeye zorladıklarını da eklemiştir¹³⁰.

Kıbrıs'taki Kanlı Noel olayını öğrenmiş bulunan eski Anayasa Mahkemesi Başkanı Alman Prof. Dr. E. Forsthoff 30 Aralık 1963 günü UPI muhabirine verdiği demeçte: *Meydana gelen bu olaylara Makarios'un Türk toplumunun haklarını yok etmeyi istemesi sebep olmuştur. Fakat bu derece vahşi bir taarruz olacağını tahmin etmezdim* demiştir¹³¹.

İngiliz gazeteci Harry Scott Gibbons, Kıbrıs'ta Rumların Türklere yaptığı soykırımı en geniş ayrıntılarıyla anlatan *The Cenocide Files* adını taşıyan kitabının başında okuyucuları şu sözlerle uarmıştır: *Kıbrıs'ta soykırım Aralık 1963'te patlak verdiği zaman ben oradaydım ve olayların şahidiydim. Bütün dünyayı şoka uğratan bu canavarca kıyım ve yağma hayatta kalabilen Türklerin kendilerini emniyete alabilecekleri bir bölgeye sığındıkları 1974 yılına kadar devam etmiştir*¹³².

Makarios 01 Ocak 1964 günü Zürih ve Londra Antlaşmaları'nı feshettiğini ilan etmiştir. Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti ortadan kalkmış ve Kıbrıs Rum Yönetimi gayrimeşru bir idare şekline girmiştir. Meseleye politik yoldan bir çözüm yolu aranmış ve bu maksatla

¹²⁷ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 64; Turgut Özakman, *Çılgın Türkler -Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 184-185.

¹²⁸ Ertan Köse, *Yunanistan ve Bitmeyen Kin*, İstanbul, 2005, s.139.

¹²⁹ *Milliyet Gazetesi*, 23.12.1993; Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 75.

¹³⁰ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:64,Dosya No:394, Belge No:29.

¹³¹ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 65.

¹³² Kemaleddin Nomer, "Kıbrıs'ı İşgal Eden Kimdir", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Cilt:51, Sayı:302, İstanbul, Şubat 2012, s. 28.

Londra'da 13 Ocak 1964'te Türkiye-Yunanistan-İngiltere'nin katılımıyla üçlü ve 15 Ocak 1964'te Kıbrıs Rum ve Türk temsilcilerinin de iştiraki ile beşli bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda Rum temsilciler Anayasa'da Türklere verilmiş bulunan hakların kaldırılmasını, Londra ve Zürih Antlaşmalarına göre imzalanmış olan Garanti ve İttifak Antlaşmalarının feshini talep etmişlerdir¹³³.

26 Aralık 1963'te Yeşil Hat'ın çizilmiş olmasına ve ateşkes antlaşmasının yürürlüğe girmesine rağmen Rumlar saldırılarını tüm ada sathına yayarak Arpalık, Limasol, Baf ve Erenköy'e taşımışlardır. Bu saldırılar sonucu 30 bin Kıbrıslı Türk, 103 köyü terk etmek zorunda kalmıştır¹³⁴. Zeytinlik ve Ozanköy çarpışmaları ise 4-9 Mart 1964 tarihleri arasında devam etmiştir. Rumlar, insanca ve silahça çok üstün bulunmalarına rağmen Türk mücahitlerinin direncini kıramamışlardır¹³⁵.

Kanlı Noel olayları BM Güvenlik Konseyinde müzakere edildiğinde, Yunan delegasyonu Makarios'u desteklemiş, böylece suçu paylaşmıştır. Buna ilaveten 27 Şubat 1964'de Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreou, Makarios'a bir mesaj göndererek kendisini desteklediğini bildirmiştir¹³⁶.

1964'te Makarios, Anayasa'yı yok sayıp Doktor Fazıl Küçük'ü Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak tanımadığını söyleyerek Kıbrıs Türklerine azınlık hakları önererek 1960 Anayasasının tüm ilkelerini bir tarafa bırakacak uygulamalara geçmiştir. Bir süre sonra ise bu ordunun başına 20 bin Yunan askerinin de adaya gelmesi ile Grivas'ı getirilmiş ve Harekât Merkezini Atina'ya bağlanmıştır¹³⁷.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına 1963 Kanlı Noel Olayı sonrası Kıbrıs'ta meydana gelen ve artarak devam eden gergin ortamda Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ın askeri hazırlıklar içerisinde bulunmasından endişe duyduğunu ve söz konusu şiddet ortamının azaltılması ve barış yoluyla sorunun çözülmesi konusunda çağrıda bulunmuştur¹³⁸.

İngilizler bir anlaşma formülü bulamayınca, Kıbrıs'ta asayişin temini için bir NATO polis kuvvetinin Kıbrıs'a gönderilmesini teklif etmiştir. Türk Heyeti, Türklerin can ve mal emniyetini ancak Türk askerlerinin koruyabileceğini ileri sürmüş ve Türk askerinin sayısının artırılması şartıyla, bu teklifi kabul edeceğini bildirmiştir¹³⁹.

Makarios, mevcut kuvvetlerine ilave yeni teşkil etmiş olduğu 5000 kişilik özel polis kuvveti için, Çekoslovakya'dan satın aldığı silah, mühimmat ve cephaneyi Rus uçakları ile Kıbrıs'a nakletmiştir¹⁴⁰.

Kıbrıs'ta Rumlar ateş kesmeyip Türklere karşı şiddet, terör ve katliamlarını devam ettirdiğinden Türkiye Cumhuriyeti Devleti Türk ordusunu Kıbrıs'a karşı harekâta geçirmiştir. Bu kapsamda Türk Hava Kuvvetlerinden uçaklar Lefkoşa üzerinde ikaz uçuşu yapmış, savaş

¹³³ Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 75-76.

¹³⁴ Gatibe Mahmudova, "XX. Yüzyılın Yüzkarası: Kıbrıs'ta Kanlı Noel ve Azerbaycan'da Hocalı Katliamı" *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 147.

¹³⁵ Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği(1931-1990)*, Ankara, 1991, s. 26.

¹³⁶ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 69.

¹³⁷ Rauf Raif Denктаş, *Kıbrıs Elli Yılın Hikâyesi*, İstanbul, 2008, s. 230.

¹³⁸ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:8,Dosya No:46, Belge No:43.

¹³⁹ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 70-71.

¹⁴⁰ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 71.

gemileri de Kıbrıs'a gitmek üzere Türkiye'den ayrılmışlardır.¹⁴¹ Londra Konferansından bir netice alınamayınca, İngiltere meseleyi Güvenlik Konseyi'ne götürmüş arkasından da Kıbrıs Temsilcisi, Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur. 17 Şubat 1964 günü meseleyi görüşen Güvenlik Konseyi iki tarafın görüşünü bağdaştıramayacağını anlamış olan BM Genel Sekreteri U'Thant bir arabulucu rolü oynamaya başlamış ve genel görüşmeden ziyade kulis faaliyeti şeklinde temaslar yapmıştır.

Görüşmeler 27 Şubat 1964 tarihinden kadar devam etmiştir. Güvenlik Konseyi'nde, Rusya ve Çekoslovakya dışında bütün üyeler Türk görüşü lehine oy kullanmıştır¹⁴². Kıbrıs Türk halkının can ve mal güvenliğinin sağlanması için BM Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararı ile Kıbrıs'a Barış Gücü göndermiş ve Kanada kontenjanının 27 Mart 1964 günü İngilizlerden yeşil hattaki görevi devir alarak işe başlamıştır.¹⁴³ Rumların Türkleri yok etmek için başlattıkları Kanlı Noel olayları neticesinde 103 Türk köyü yıkılmış, yüzlerce Türk katledilmiş, 25.000 Türk göçmen olmuş, 23.000 kişi işsiz kalmış, kayıp ailelerin, sakatların sayısı da 7.500 olmuştur¹⁴⁴.

Birleşmiş Milletler 4 Mart 1964'te 186 sayılı kararı ile BM, Makarios'un Cumhurbaşkanı olarak başında bulunduğu Rum yönetimini Kıbrıs'ın yasal temsilcisi olarak resmen kabul etmiştir. Rumlar Türkleri en çok bu dönemde öldürmüşler, aç bırakmışlardır. Makarios Enosis'i gerçekleştirme yolunda BM'yi etkin olarak kullanmak istemiştir¹⁴⁵. 27 Mart 1964'te göreve başlayan Birleşmiş Milletler Barış Gücü(BMBG) Rum saldırılarını durduramamıştır. BMBG Rum saldırılarının başladığı zaman aradan çekilmiş ve dışarıdan bir gözlemci gibi ölenler ve yaralananları rapor etmiştir. Hiçbir şekilde Türk toplumunun güvenliğini sağlayamamıştır¹⁴⁶.

Makarios, BM'den istediği şekilde karar alamayınca Enosis'i kısa sürede gerçekleştirmek için, Ada'nın çeşitli bölgelerinde yaşamakta olan Türklere karşı saldırılar tertiplemiştir. 14 Şubat 1964'te Limasol'da, 9 Mart 1964'te Baf'ta, 14 Mart 1964'te Gaziveren'deki Türklere saldırtmıştır¹⁴⁷. Saldırı aralıksız olarak nerede Türk varsa o köye yöneltilmiştir. Bu feci olaylar karşısında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Garantör Devlet sıfat ve yetkisi ile müdahale etmek istemiş; fakat ABD Başkanı Lyndon Johnson'un İnönü'ye yolladığı 5 Haziran 1964 tarihli mektup ile buna engel olmuştur¹⁴⁸.

Bir yandan son müdahaleye neden olan mektupla Johnson, Türkiye'yi tehdit etmekte ve Türkiye'den Kıbrıs'a müdahale hakkını kullanmamasını istemekteydi. Bu mektup Türkiye Cumhuriyeti Yönetimini göreceli olarak ABD'den uzaklaştıracak¹⁴⁹ ve Türk-ABD ilişkilerini uzun yıllar 1964'ten önceki duruma döndürmeyecekti. Johnson'un bu mektubunu 13 Haziran

¹⁴¹ *Hürriyet Gazetesi*, 26 Aralık 1963.

¹⁴² H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 71.

¹⁴³ Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 77.

¹⁴⁴ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 66; *Milliyet Gazetesi*, 22.12.1985.

¹⁴⁵ Turgut Özakman, *Çılgın Türkler -Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 204.

¹⁴⁶ Ali Güler, *Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar*, Ankara, 2007, s. 168.

¹⁴⁷ *Milliyet Gazetesi*, 15.03.1964.

¹⁴⁸ Ertan Köse, *Yunanistan ve Bitmeyen Kin*, İstanbul, 2005, s. 140.

¹⁴⁹ Yusuf Küpeli, *Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD*, Ankara, 2000, s.70.: Yeşim Örek, *Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihi Gerçekleri*, İstanbul, Şubat 2010, s. 96

1964'te cevaplandırılan İsmet İnönü, mektubun Türkiye'de hayal kırıklığı yarattığını vurgulayarak Kıbrıs Rum liderliği ile Yunanistan'ın antlaşmaları çiğnemesini ve Türk haklarını gasp etmesini, ABD'nin görmezden geldiğini hatırlatmıştır¹⁵⁰. ABD Başkanı Lyndon Johnson bu hareketi NATO'nun Türkiye'yi sadece kendi çıkarları için destekleyeceğinin bir göstergesi olmuş ve Türkiye'nin NATO dışında milli bir vurucu güç ihtiyacı açıkça belirlenmiştir.¹⁵¹

Diğer yandan Rauf Raif Denктаş'a göre Amerika'nın Kıbrıs politikasının esasını Türkiye-Yunanistan arasında savaş çıkmasının önlenmesine yöneliktir.¹⁵² Bu durum bugün de geçerliliğini korumaktadır.

4.2. Erenköy Saldırısı:

Kıbrıs Rum Yönetimi Kıbrıslı Türklere karşı saldırılarına devam ettirmiş, Erenköy'deki Türk mukavemetini kırmak için denizden ve karadan Albay Grivas komutasında harekâta girişmiştir. Rumlar, Türk mukavemetçilerini imha edeceklerinden emin olduklarını göstermek için radyo ve televizyon ekiplerini bile harekât sahasına getirmişlerdir. Bu durum karşısında 500 kadar Kıbrıslı yüksek öğrenim görmekte olan genç, vatanlarını savunmak üzere tahsillerini yarıda bırakarak Erenköy'e çıkmış ve Erenköy halkına katılmışlardır. Kıbrıslı Türk Yönetimi BM Barış Gücü Komutanı General Timaya'nın dikkatini çekmiş fakat Makarios'un sözde tatbikat yapacağız uydurmasına inanmış bulunan General Timaya'nın gözleri önünde 6 Ağustos 1964 günü Rum-Yunan askeri birlikleri denizden ve karadan saldırıya geçmişlerdir. Mücahitler, Erenköy'ü çok ağır şartlar altında savunmuş, teslim olmamış ve 9 Ağustos 1964 günü Türk Hava Kuvvetleri jetlerinin müdahalesi ile Makarios, ateş kesmeye mecbur kalmıştır¹⁵³.

Erenköy savaşının başlarında Türkiye müdahale ederse kurtaracak Türk bulamayacaktır diyen Makarios, Türk savaş uçaklarının iki günlük harekâtından sonra ateşkese razı olmuştur. Erenköy savaşı sırasında Rumlar 53 ölü, 125 yaralı verirken Türklerin kaybı 12 şehit, 4 kayıp ve 32 yaralı olmuştur¹⁵⁴.

Rumlar, Türklere karşı saldırılarını 1965 yılında da sürdürmüşlerdir. Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil Kıbrıs'ta meydana gelen olaylar ve Hükümetin bu konuda aldığı tedbirlere yönelik olarak Millet Meclisinde 7.11.1965 tarihinde bir konuşma yapmıştır. Söz konusu konuşmada Dışişleri Bakanı İ. Sabri Çağlayangil Rumların 2 Kasım 1965'te saat 14.20'de Magusa Sakarya Semtinde Türk mevzilerine ateş açtıklarını, Türklerin buna karşılık verdiklerini, Rumların müteakip gün bir Türk'ü öldürdüklerini ve 5 Kasım 1965'te saldırılarını sürdürdüklerini bildirmiştir¹⁵⁵.

¹⁵⁰ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 72; Turgut Özakman, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 215-217; Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 79.

¹⁵¹ Yeşim Örek, *Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihi Gerçekleri*, İstanbul, Şubat 2010, s. 66.

¹⁵² Rauf Raif Denктаş, *Kıbrıs Elli Yılın Hikâyesi*, İstanbul, 2008, s. 224-225.

¹⁵³ H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992, s. 73; Turgut Özakman, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 225-227; Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 80.

¹⁵⁴ Abdullah Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989, s. 81.

¹⁵⁵ *Millet Meclisi 2. Dönem 1.Yasama Yılı Tutanak Dergisi, Demeçler ve Söylevler*, Cilt:1, Birleşim:7, Sayfa:158-160, 7.11.1965.

Sonuç itibariyle bütün dünyaca Kanlı Noel diye bilinen 21 Aralık 1963 olaylarının başlaması ile birlikte Kıbrıs Türkleri 103 köyü terk etmek zorunda kalmışlardır¹⁵⁶. Bu Türklerin sayısı 18667'dir. Birleşmiş Milletler aracılığı ile köylerini terk etmek zorunda kalan Türklerle ilgili araştırmanın sonuçlarına göre, 1964 yılında Lefkoşa kazasında 39, Girne kazasında 7, Baf kazasında 49, Larnaka kazasında 21 ve Magosa kazasında 21 köy olmak üzere 124 köy zarar görmüş, yüzlerce Türk ölmüş, binlercesi yaralanmış veya köylerini terk etmek zorunda kalmıştır. 1963 yılında başlayıp 1964'te de devam eden olaylarda 364 Türk şehit olmuştur¹⁵⁷1963 olaylarının hukuki bakımından değerlendirildiğinde 1960 Anayasası ile yönetimde iki toplum arasında kurulan dengenin, Rumların silah zoru ile yıkılmış olması gelmektedir.¹⁵⁸.

Sonuç olarak 1963 yılında Türkiye'nin daha aktif bir şekilde müdahale etmesini önleyen güçlükleri bulunmaktaydı. Bunların ilki Türkiye askeri hazırlığı yapamadan hazırlıksız yakalanması, ikincisi Güneyde yaşayan Türklerin bulunması, ABD'de Johnson Mektubu ve SSCB'den çekinilmesidir. Söz konusu endişeler kaldırılınca 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı yapılmıştır¹⁵⁹.

5. Kıbrıs Sorununda Birleşmiş Milletlerde Arnavutluk Desteği

Kıbrıs'ta 1963 Kanlı Noel ve ardından Erenköy, Geçitkale ve Boğaziçi olayları sonucu Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs'a müdahalede bulunmuş ve Makarios'un Enosis planını bozmuştur. Bu durumdan kurtulup yeniden Enosis'i gerçekleştirmek için Makarios BM kartını daha etkin kullanmak istemiştir. Bu kapsamda sürekli konuyu BM taşıyarak taraf toplamaya ve Türkiye'nin 1959 Zürih ve 1960 Londra Antlaşmaları çerçevesinde Garantörlük Hakkını ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Kıbrıs sorununun BM Siyasi Komisyonunda görüşülmeye başlanması aşamasında hazırlanan 11 Aralık 1965 tarihli karar suretinde; o tarihe kadar Güvenlik Konseyinin Kıbrıs konusunda almış olduğu kararların dikkate alınması, Galo Plaza'nın 26 Mart 1965 tarihli raporu ile birlikte ırk ve din farkı gözetmeksizin bütün Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlarına tam insan haklarının tanınması, azınlık haklarının teminat altına alınması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birliğine, hürriyetine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi ve BM arabuluculuk vazifesinin 4 Mart 1964 tarihli ve 186. Nolu karar sureti gereğince devam ettirilmesi tavsiye edilmiştir¹⁶⁰.

Söz konusu **BM tasarısı 17 Aralık 1965** tarihinde onaylanmıştır. Anılan oylamada 47 oy tasarı lehine, 54 oy çekimser(Sovyetler Birliği ve Bloğu) ve Türkiye hariç beş ülke ise tasarı aleyhine(Türkiye'nin lehine) oy vermişlerdir¹⁶¹. Sosyalist Bloktan Türkiye'yi tek destekleyen ülke Arnavutluk olmuştur¹⁶².

Bu durum 21 Aralık 1963'te başlayan Rum saldırıları sonucu 1390 şehit ve yaralı ve 25.000 göçmen veren Kıbrıs Türkleri açısından son derece haksız ve adaletsiz bir karar olarak

¹⁵⁶ Ali Güler, *Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar*, Ankara, 2007, s. 167

¹⁵⁷ Abdullah Çay, a.g.e., s. 81-82.

¹⁵⁸ Ali Güler, a.g.e., s. 168.

¹⁵⁹ Gül İnanc, *Büyükelçiler Anlatıyor-Türk Demokrasisinde Kıbrıs(1970-1991)*, İstanbul, 2007, s. 98.

¹⁶⁰ Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları-Annand Planı ve Referandum Süreci*, Ankara, 2005, s. 84-85.

¹⁶¹ Ahmet Aydoğdu, a.g.e., s. 85.

¹⁶² Necla Atalay, "Arnavutlar ve Türk-Arnavutluk Münasebetleri", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı:125, İstanbul, Mayıs 1997, s. 50.

Türkiye'de oldukça tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 27-28 Aralık 1965 tarihlerinde Kıbrıs politikasının ele alındığı genel görüşme yapılmıştır. Kıbrıs konusunda Türkiye'yi Birleşmiş Milletlerde destekleyen ülkeler **ABD, Pakistan, İran, Libya ve Arnavutluk'tur.**

Arnavutluk'un BM toplantılarında Türkiye lehine oy vermesi Makarios'un Enosis oyunu karşısında anlamlı bir mesaj olarak kabul edilmiştir. Arnavutluk'un Türkiye'yi desteklenmesinde birçok önemli faktör bulunmaktadır. Bunlardan ilki ortak tarihi geçmiş ve kültürdür. İkincisi ise Yunanistan'ın Megalı İdea'sının bir parçası olan Güney Arnavutluk teşkil etmektedir.

Yunanistan'ın Arnavutluk ile yapmış olduğu tüm girişimlerde söz konusu Megalı İdea'larından asla taviz vermedikleri görülmüştür. Bu bakımdan Yunanistan'a karşı Türkiye ile bir hareket etmek Arnavutluk'un milli çıkarının vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Bu durumun gelecekte de devam edeceği kıymetlendirilmiştir. Çünkü Yunan Megalı İdea Epir, Makedonya, Trakya topraklarını alarak ve İstanbul'u başkent yaparak genişlemeyi esas almıştır. Bu çerçevede Yunanistan Arnavutluk'un güneyindeki Epir ve Çameria bölgelerini, bugünkü Makedonya'nın bir bölümünü ve Trakya'nın bir bölümünü kendi sınırları içine almıştır¹⁶³.

Arnavutluk'ta hala en korkulan şey aşırı milliyetçi Yunanlıların, Arnavutluk'un güneyini Yunanistan'a bağlama eğiliminde olmaları ve Arnavutluk'taki bazı Yunan kökenlilerin özerklik talebini dile getirmeleri olmuştur¹⁶⁴. Dolayısıyla Yunanistan'ın Kuzey Epir(Çameria) ilhak konusunda Arnavutluk ile sorun yaşaması Arnavutluk'u Türkiye'nin Kıbrıs konusunda yaşadıkları ve aldığı tedbirler hususunda taraf olmaya yöneltmiştir. Özellikle her iki dünya savaşında doğduğu şehir Yunanlılarca işgal edilen Arnavutluk Devlet Başkanı Enver Hoca Yunanlıların mezalimine şahit olmuştur. Bu durum Türkiye'yi **17 Aralık 1965'te BM'de** koşulsuz taraf olarak desteklemesinde önem arz etmiştir. Söz konusu Türkiye'ye taraf olma Arnavutluk'u kim yönetirse yönetsin aynı olacak ve yanında devam edecektir.

Arnavutluk'un Kıbrıs sorununda Türkiye'yi desteklemesinin diğer bir nedeni de Arnavut Ortodoks Kilise'sinin 13 Şubat 1929'da istiklalini ilan etmesi ve Fener Rum Patrikhanesi ile alakasını kesmesi teşkil etmiştir. Arnavutluk'taki Ortodoks Cemaati din birliğiyle Yunanlıların ve Patrikhanenin az çok nüfusu altında bulunmaktaydı. Yunanlılar ırk birliği derecesinde gördükleri kilise bağdaşlığından istifade etmek ve böylece bir gün Arnavutluk'u ele geçirmeyi hedeflemişlerdir. Yunanistan'ın bu hedefinden rahatsız olan Arnavutluk Hükümeti uzun süredir Ortodoks kiliselerinin kendi başına işler yaptığını düşünmüştür. Bu düşünce ile Fener Rum Patrikhanesinden ayrılmıştır¹⁶⁵.

Arnavutluk Türkiye'nin başta BM'de olmak üzere her çeşit platformda yanında olmuş ve onu desteklemiştir. Bu durum her iki ülkenin tarihi geçmişi ve ortak tehditleri göz önüne alındığında normal karşılanmıştır. Diğer taraftan karşılıklı dostluk ve işbirliği içinde Türkiye de Arnavutluk'u özellikle Kıbrıs'ta yaşanan olaylar konusunda bilgilendirmiştir¹⁶⁶.

Söz konusu bilgilendirmelerin birinde Halk Cumhuriyeti Başbakanı Mehmet Şehu'nun Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderdiği 1 Ağustos 1964 tarihli mesajında

¹⁶³ Şevket Balla, a.g.e., s. 31-33.

¹⁶⁴ Erhan Türbedar, "Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Çorum, Yaz 2004, s. 109.

¹⁶⁵ BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:233, Dosya No:570, Belge No:12; Albert Mousset, *Shqiperia Perballe Europes(1912-1929)*, Dituria, 2004, s. 115-117.

¹⁶⁶ Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası*, İstanbul,(Yayın Tarihi Belirtilmemiştir), s. 412.

Arnavut halkı ve Arnavutluk Halk Cumhuriyeti hükümeti, bütün halkların hürriyet ve bağımsızlıklarına ve haklarına tam saygı gösterilmesine daima taraftar olduğunu ve bundan sonra da olacağını belirtmiştir. Arnavutluk Başbakanı Mehmet Şehu ayrıca Kıbrıs'ta cereyan eden olayların Arnavutluk'u üzdüğünü, Ada'daki Türk halkına karşı cinayetler işlendiği ve katliamlar yapıldığını öğrendiklerini belirtmiş ve Kıbrıs Türk halkına karşı duyulan sempatiyi de ifade etmiştir.

Başbakan Mehmet Şehu Arnavutluk'un halen Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'u Yunanistan'a ilhak etmek istediğini, bu talebin saçma bir talep teşkil ettiğini, Atina'nın milliyetçi Rumlarının Arnavut halkına karşı takip ettikleri düşmanca tavrı çok iyi bildiklerini de eklemiştir. Yunanistan'ın takip ettiği bu politikayı ve Megalı İddia'larını kendilerinin de bildiğini, Kıbrıs meselesinde hakkaniyete uygun bir şekilde hallini umduklarını, Türk halkına yönelik taşıdıkları sempati hislerini ve Türkiye Cumhuriyeti ile daima dostluk münasebetlerini idame etme arzusunda olduklarını belirtmiştir¹⁶⁷ Arnavutluk Kıbrıs sorununda Türkiye'yi desteklemeye yönelik tavrını Ankara'ya, 17 Ekim 1964'te elçi olarak Beqir Isafi'yi atayarak da göstermiştir.¹⁶⁸

Kıbrıs sorununda Yunanistan'ın Megalı İdea doğrultusunda Yunanistan'a bağlanması (Enosis) dışında bir çözüm yolunu benimsemeyen Güney Kıbrıs Rum Hükümeti bunu başarması durumunda aynı şeyin Arnavutluk'a da yapması (Güney Arnavutluk topraklarını Yunanistan'a dâhil etmesi) hususunda Yunanistan'a örnek teşkil etmiş olacaktır. Arnavutluk'un Türkiye'yi 17 Aralık 1965'te BM desteklemesinin farklı bir nedeni ise Sovyet Devlet Başkanı Nikita Kruşev'dir. Enver Hoca Sovyet Rusya Devlet Başkanı Nikita Kruşev döneminde ilişkileri kötüleşmiş, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Komünist Partisi'nin 20. Kongresi ertesinde kopmuştur¹⁶⁹. Arnavutluk'un Türkiye'yi Kıbrıs sorununda BM'lerde desteklemesinde tarihi ortak geçmişin yanı sıra Nikita Kruşev'in Kıbrıs Rum kesimini desteklemesine karşı olan tepkinin de rol aldığı değerlendirilmiştir. Çünkü 1960' da Nikita Kruşev ile Yunan Başbakanı S.Venizelos arasında varılan anlaşma, Yunanistan'ın Kuzey Epir üzerindeki hakkını tanımış bulunmaktadır¹⁷⁰.

Ayrıca Arnavutluk 1962-1978 yılları arasında Çin hegemonyasında bulunduğundan Sovyet Rusya ile işbirliği yapmak isteyen Makarios ve Yunan hükümetine doğal olarak da tepki göstermek istemiştir¹⁷¹. Türkiye BM 'de çok kötü duruma düştüğü bu ortamda Arnavutluk'un BM toplantılarında Türkiye lehine oy vererek desteklemesi Makarios'un Enosis oyunu karşısında anlamlı bir mesaj olarak kabul edilmiş ve önem kazanmıştır¹⁷². Çünkü Kıbrıs Rum-Yunan ikilisi Türkiye'nin garantörlüğü yerine Birleşmiş Milletlerin garantörlüğünü öne çıkarma gayretlerini sıkça tekrarladığı bir dönemde Balkanlardan bir ülkenin Türkiye'yi desteklemesi kendi güvenliği açısından da düşünmesi gereken bir yön olmuştur.¹⁷³

Arnavutluk'un Türkiye'yi BM desteklemesi Türk delegasyonunun ilgisini çok çekmiştir. Bundan dolayı Arnavutluk, Türkiye'de kendi lehine bir hava oluşturmayı

¹⁶⁷ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:000038, Dosya No:228, Belge No:4; Ulvi Keser, a.g.e., s. 412.

¹⁶⁸ BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:000064, Dosya No:394, Belge No:21.

¹⁶⁹ Enver Hoxha, *The Khrushchevites*, Tiran, 1984, s. 4.

¹⁷⁰ Tahir Kolgin, *Arnavutluk ve Yunanistan Gerçekleri*, İstanbul, 1968, s. 10

¹⁷¹ Arshi Pipa, *Albanian Stalinism: Idea-Political Aspects*, Newyork, 1990, s. 64.

¹⁷² Turgut Özakman, a.g.e., s. 238-240.

¹⁷³ Turgut Özakman, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012, s. 240.

başarıırken, nihayet Türk yetkilileri de Arnavutluk ile olan tarihi ve kültürel bağlarımızı hatırlayabilmiştir. Bu sürecin sonucu olarak 4-11 Eylül 1968 tarihinde TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyle başkanlığındaki bir heyet Arnavutluk'u ziyaret etmiştir. 6-12 Mart 1969'da Arnavutluk Halk Meclisi başkanlığında bir parlamento heyeti iade-i ziyarette bulunmuş, yapılan kültürel ve iktisadi antlaşmalara rağmen, tarafların dostluk-kardeşlik mesajlarıyla dolu açıklamaları yapılmıştır¹⁷⁴.

Diğer taraftan ise Arnavutluk, bu desteğini o dönemde Arnavutluk hakkında çok önemli ve olumlu düşüncelerin gelişmesine vesile olmuştur. İki ülke arasında oluşan bu yakınlık kendisini birçok alanda işbirliği yapmaya yöneltmiştir. Bu kapsamda, 1963-64 yıllarında sağlık ve ticaret, 1960'ların sonunda ise kültür konularında bazı anlaşmalar imzalanmıştır¹⁷⁵.

Arnavutluk, Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs konusunda gerilimin tırmanma yılları ve sonrasında özellikle de 1966'da, Türkiye ile Kültürel Mübadele Protokolü imzalayarak idare şekli ne olursa olsun Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek ve desteğini sürdürmek istediğini göstermiştir¹⁷⁶. Türkiye-Arnavutluk arasında 1963-1968 yılları arasında ikili ilişkilerin gelişiminin yaşandığı bu yıllarda Rumlar Kıbrıs'ta başta Erenköy, Geçitkale ve Boğazköy olmak üzere katliamlarına devam etmişlerdir. Ancak iki ülkenin yakınlaşması Yunanistan'ın söz konusu kanlı eylemlerin Balkanlara sıçramasına engel olma açısından caydırıcı bir rol oynadığı düşünülmüştür.

Enver Hoca döneminde, Türkiye ile zıt bir rejim uygulamasına rağmen Kıbrıs konusunda Arnavutluk'un bizi desteklemesinde başka bir önemli faktörü de Arnavutluk-İngiltere ve Arnavutluk-ABD ilişkileri teşkil etmiştir. Her iki devlet Arnavutluk'un Birleşmiş Milletlere kabulü konusunda ellerinden geldiğince zorluk çıkarmışlardır. Söz konusu zorluğun doğal olarak Arnavutluk'un bu iki ülkenin savunduğu düşüncelerin aksini yapması mecburiyetini doğurduğu düşünülmüştür.

Türk-Yunan ilişkilerinde Arnavutluk'un Türkiye'yi desteklemesinde esas dayanak noktası Yunanistan'ın fırsat bulduğu her an Arnavutluk'ta da Enosis uygulayacağı düşüncesidir¹⁷⁷. Bu çerçevede Arnavutluk'ta mevcut yönetim şekli ne olursa olsun Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde Arnavutluk'un desteğini alma imkânı mevcuttur. Ancak bu konuda iki ülke arasındaki ilişkilerin her alanda geliştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç ve teklifler

Yunanistan'ın ana politika çizgisinin arkasında Kilise ve Megalı İdea bulunmaktadır. Türk ana politikası ise 1919'da Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından Misak-ı Milli sınırlarımız içinde olmak üzere *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* dur. Bizim politikamız daha akılcı, daha mütevazı ve daha çağdaştır¹⁷⁸.

Bu kapsamda, Megalı İdea'nın ne olduğunu, amacını, gelişme sürecini ve kullandığı yöntemleri bilmek her Türk'ün görevidir¹⁷⁹. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı anlamına gelen

¹⁷⁴ Necla Atalay, "Arnavutlar ve Türk-Arnavutluk Münasebetleri", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı:125, İstanbul, Mayıs 1997, s. 50.

¹⁷⁵ BCA, Fon Kodu:30180102, Kutu No:173, Dosya No:51, Belge No:15.

¹⁷⁶ BCA, Fon Kodu:30180102, Kutu No:196, Dosya No:42, Belge No:11.

¹⁷⁷ Sokol Brahaj, "Arnavutların Tarihsel Kökenleri", *Balkan Strateji*, Yıl:1, Sayı:6, İzmir, Haziran 2012, s. 18.

¹⁷⁸ Gül İnanc, *Büyükelçiler Anlatıyor-Türk Demokrasisinde Kıbrıs(1970-1991)*, İstanbul, 2007, s. 156.

¹⁷⁹ Mehmet S. Emircan, a.g.e., s.111.

Enosis de Megalı İdea'nın bir parçası olduğu unutulmamalıdır¹⁸⁰. Yunanistan, Kıbrıs'ı da Girit gibi ele geçirmek için 1821 yılından itibaren faaliyete geçmiş, isyanlar çıkartmış ve bu gayesine ulaşmak için Kıbrıs'ta bulunan Türk halkının Girit'te olduğu gibi imha edilmesini öngören AKRİTAS planını hazırlamış ve 1963 yılında tatbik mevkiine koyarak Kanlı Noel olaylarını gerçekleştirmiştir. Kanlı Noel, Kıbrıs Rumları ile Yunanistan'ın düşmanlıklarının hangi noktaya kadar götürebileceklerini kesin olarak ortaya koymuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş Kıbrıs sorununun halen çözülmemesinin esas nedeninin Rum-Yunan ikilisinin Ada'nın tümüne hâkim olma siyasetinden vazgeçmemelerinin teşkil ettiğini belirtmiştir¹⁸¹. Rauf Raif Denktaş ayrıca Kıbrıs'ın hiçbir zaman Yunanistan'a ait olmadığını, Türkiye'nin güvenliği ile yakından bağlantılı olan bu adayı içte Rumlar sayıca fazla diye Rum'a veya Yunan'a mal etmenin kimsenin hakkı olmadığını beyan etmiştir. Rauf Denktaş Kıbrıs'ta azınlık çoğunluk olmadığını Birleşmiş Milletlerin de kararı ile tescil edildiğini, bu durumun 1960 Antlaşmalarında da belirtildiğini ve sonuç olarak Kıbrıs'ın iki sahibinin bulunduğunu, bunların ise Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar olduğunu ilave etmiştir¹⁸².

Rauf Denktaş'ın aksine Makarios ise bu konuda yaşamı boyunca gayret göstermiş ve özellikle direkt olarak Enosis'in gerçekleşmesini sağlayamayacağını görünce dolaylı yünden BM kullanarak amacına ulaşmak istemiştir. Bu açıdan BM alınan kararların Kıbrıs sorusunda önem arz etmiştir. BM Arnavutluk'un Türkiye'yi Kıbrıs konusunda desteklemesi bu açıdan dikkate alınması gereken bir dostluğun temel esaslarını oluşturmuştur. Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerine bakıldığı zaman tarihte inişli çıkışlı olduğu, genel olarak düşük seviyede kaldığı ve düşmanlığın ağır bastığı görülmektedir¹⁸³.

Tarihi süreç içinde Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinde ise Arnavutluk Türkiye'yi hep örnek almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren yakinen takip eden Arnavutluk bunu zaman zaman yayın vasıtasıyla da belirtmiştir. Nitekim Arnavutluk Ergeri(Gjirokastra)'da yayımlanan *Demokrasiye* adlı gazetenin 22 Mart 1932 tarihinde *İyi Türkiye* başlıklı makalede Kemalist İnkılâp övülmüş, Atatürk'ün Yeni Türkiye'sine taptıklarını ifade etmiş, Türkiye'nin bu gelişimini anlamayan vatandaşlarını da eleştirmiştir¹⁸⁴.

Tiran'da çıkan *İliryria* adlı haftalık gazetede *Kemalist Türkler Niçin terakki ediyorlar* adlı Mehti Frasheri imzalı makalede Arnavutların Türkiye ile hemen hemen beş yüzyıla yakın bir müddet siyaseten ve dinen beraber yaşadıklarını, Türkiye'deki inkılâbın kendileri için birinci derecede önemli olduğunu belirtmiştir¹⁸⁵.

1963 Kıbrıs Kanlı Noel sonrası Türkiye'nin yönetim şeklinin zıddı olan komünist rejimle idare edilmesine rağmen Enver Hoca'nın Arnavutluk'unun Türkiye'yi desteklenmesinde 1934 tarihinde Mehti Frasheri'nin yukarıda bahsedilen makalesindeki ana temanın muhafaza edilmesinin yattığı düşünülmektedir. Çünkü Türkiye Arnavutluk için kendi geleceğidir. Bir başka deyişle, Türkiye ile Arnavutluk arasındaki dostluk yalnız hissiyatla değil

¹⁸⁰ Ali Güler, Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar, Ankara, 2007, s. 165.

¹⁸¹ Milliyet Gazetesi, 22.12.1985.

¹⁸² Rauf Raif Denktaş, Son Çağrı, İstanbul, 2007, s. 21.

¹⁸³ Erhan Türbedar, "Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Çorum, Yaz 2004, s. 109.

¹⁸⁴ BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:233, Dosya No:570, Belge No:19.

¹⁸⁵ BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:233, Dosya No:572, Belge No:7.

Balkanlardaki müşterek menfaatlere de dayanmaktadır.¹⁸⁶ 1963 Kanlı Noel Olayları sonucu Arnavut desteğini sadece o yıllarda arayanların göremedikleri gerçeğin bu olduğu düşünülmektedir.

Arnavutlar Yunan halkını en az bizim kadar bilmektedir. Tarihi süreç içerisinde Yunanistan-Arnavut ilişkilerinde hep Yunanistan lehine istekler, arzular ve zorlamalar olmuştur. Yunanistan'ın Arnavutluk'un önce güney kesimini ve daha sonra tüm Arnavutluk'un ele geçirme planının Megalı İdea'nın bir parçası olduğunu bilmektedirler.

Bugün bile Yunanistan'ın istilacı ve hayalci yaklaşımı nedeniyle Arnavutluk'ta bulunan Yunan azınlığına de şüphe ile bakmaktadırlar¹⁸⁷. Bu bakımdan Kıbrıs'ta oynanan oyun başarılı olduğunda benzer oyunun Arnavutluk'un zayıf bir anında kendilerine de oynanacağını beklemektedirler. Nitekim Yunanistan bu niyetini Arnavutluk'un bağımsızlığını kazandığı 1912'den itibaren hiç gizleme gereği duymamıştır. Arnavutluk'un Birleşmiş Milletlere kabul edilmesi sürecinde Yunanistan'ın sırf Güney Arnavutluk topraklarını elde edemediği için karşı çıktığı ve bunu İngiltere ve ABD'ye yansıttığı görülmüştür.

Türk Milletinin zayıf anlarında başkaldırmak, kuvvetli anlarında ise sinmek Yunanlılarca benimsenen ana hedefin değişmeyen bir stratejisi olmuştur¹⁸⁸. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Yunanistan ile olan problem sahaları Yunanistan'ın Megalı İdea'dan vazgeçmediği takdirde bitmeyeceği açıktır. Bu durum Arnavutluk-Yunanistan ilişkileri için de benzerlik göstermektedir. Bu çerçevede, gerek Balkan Barışını tesis etmek ve gerekse aynı ülke tarafından benzer şekilde ülkelerinden toprak talep eden bir Yunanistan'a karşı ortak hareket etmek gereği duyulmaktadır. Dolayısıyla Türk-Arnavutluk ilişkilerinin yakın dönemde de artarak devam ettirilmesi her iki ülkenin milli çıkarları açısından önem arz etmektedir.

Arnavutluk birlikte geçirdiğimiz 500 yılı aşkın bir zamanın ortak değerleri neticesinde Yunanistan ile ne zaman bir sorunla karşılaşsa ilk müracaat ettiği ülke Türkiye olmuştur. Bu durumu Arnavutluk'ta Büyükelçilik yapan yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Bir gün Hariciye Vekili gene elçiliğimize başvurup Arnavutluk ile Yunanistan arasındaki bir itilafı hal etmek için bizim hakemliğimize ve yahut Arnavutluk'un şerefini korur bir uzlaşma formülü bulmamızı dilemişti* şeklinde ifade de bulunmuştur¹⁸⁹.

Kıbrıs Rum Kesimi ile Yunanistan Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletlere taşıma hevesinin içinde 1959 ve 1960 Zürih ve Londra Antlaşmaları ile sağlanan Garanti Antlaşmasının hükmünün zayıflatılması ve hatta tamamen ortadan kaldırılmasını hedeflemiştir¹⁹⁰. Bunu yaparken Birleşmiş Milletleri kullanarak Kıbrıs'ta Çok Uluslu Gücünün bulundurulmasıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin Ada'da bulunmasının geçerliliğini kaybettiği propagandası yapmayı da ihmal etmemiştir. Netice itibarıyla, tüm bu şartlarda Arnavutluk'un Birleşmiş Milletlerde koşulsuz Türkiye'yi desteklemesi, gerek Kıbrıs Rum Kesimi ve gerekse Yunanistan için Balkanlarda güvenliğinin rahat olmayacağı anlamına gelmektedir. Bu destek Türkiye için geçmişte ne anlam taşımışsa bugün de aynı anlam taşımaya devam etmektedir. Denilir ki *Her nerede Osmanlı şehitlerinin kabri açılsa orada*

¹⁸⁶ BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:233, Dosya No:571, Belge No:4.

¹⁸⁷ Erhan Türbedar, "Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Çorum, Yaz 2004, s. 109.

¹⁸⁸ Fikret Kürşad-Mustafa H.Altan- Sabahaddin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, İstanbul, 1978, s. 11.

¹⁸⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Zoraki Diplomat*, İstanbul, 2006, s. 78.

¹⁹⁰ Rauf Raif Denктаş, *Kıbrıs Elli Yılın Hikâyesi*, İstanbul, 2008, s. 239.

*bir Türk'le beraber bir Arnavut yatıyordu*¹⁹¹. Bugün de hala tarihi olmasa da güncel Türk kültürünün en fazla etkilediği kesim Arnavutlardır¹⁹².

İki ülke arasındaki ilişkileri en son 5/10/1982 günü Barış gazetesinde yayınlanan haberde özetle; 1958 yılından itibaren Ankara ve Tiran'da kurulan Büyükelçiliklerle başlayan yeni Türk-Arnavutluk ilişkileri kısa zamanda doruk düzeyine çıkmış, bilhassa Kıbrıs olaylarından bu yana Tiran Hükümeti, Türkiye'nin yanında yer alınca, 1966'da iki ülke arasında Kültür, Ticaret, Resmi Ajanslarla Haberleşme ve Radyo Televizyon, üniversite düzeyinde bilim-sanat, spor...vb. anlaşmaları imzalanmış ve karşılıklı olarak uygulanan kültür, sanat,bilim, ticaret ...v.s. değişim programları olumlu geçmiştir¹⁹³.

Yarında Arnavutluk bir problem ile karşılaşırsa sığınacağı ve destek göreceği ilk ülke Türkiye'dir. Türkiye olarak Yunanistan'ın gerisinde ve ona sınır komşusu olan dost ve kardeş ülke Arnavutluk ile ilişkilerimizin başta siyaset olmak üzere her alanda geliştirmek her iki ülkenin bekası, gelişimi için vazgeçilmez bir zorunluluk olduğu düşünülmektedir.¹⁹⁴.

Türkiye Cumhuriyeti Kurucusu M. Kemal Atatürk 1934'te yaptığı konuşmada Arnavutlar için:

*“ Biz Arnavut milletini severiz, kardeş tanırız, kendimizden uzak görmeyiz. Devlet ve millet olarak kuvvetlenmesini ve terakki etmesini ve Balkanlarda layık olduğu mevki kuvvetle, bilhassa müstakil, emniyetli bir surette almasını ciddi ve kati olarak isteriz demiştir”*¹⁹⁵.

Türkiye'ye BM'de lehte oy veren Arnavutluk'un Arnavutluk Cumhuriyeti Başkanı Enver Hoca, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanı Kenan Evren'in Türkiye Cumhuriyeti'nin 7. Cumhurbaşkanı olarak göreve başladığı 10 Kasım 1982'de, Tiran'da, kendi seçmenleriyle yaptığı konuşmada Türkiye ve Atatürk hakkında aşağıdaki sözleri ifade etmiştir:

(...) Arnavut ulusu ile Türk ulusu birbirlerini çok sevmektedirler. Arnavutların sevgisi diplomatik değil içtendir. Esasen Arnavut'un yapmacık sevgisi yoktur, çünkü bu ulusal geleneği ile bağdaşmaz. Biz, verdiğimiz sözü tutar, onu esen rüzgâra göre oynamayız. Kardeş Türk milleti ile bizi birbirimize bağlayan büyük ve içten dostluk, hiçbir zaman sarsılmamıştır. Değişik rejim biçimleri ise, hiçbir zaman bu dostluğu sarsmamıştır. Çünkü bu karşılıklı kardeşlik bağları, Türklerle birlikte yaşayıp çalışan, evlenip çoluk çocuğa karışan ve nihayet aynı ortak topraklarda ölüp yatan yüz binlerce Türk ve Arnavut'un kanına dayanmaktadır.

Biz Arnavutlar, Osmanlı saltanatını yıkarak Demokrat Türkiye'yi kuran ve Türk ulusunun büyük ve seçkin önderi Mustafa Kemal Atatürk'ü seviyor, O'na engin saygılar besliyoruz. Bundan böyle, ulusları ezerek haklarını ayaklar altın alan ve tantanalı özlerle sömürgeciliği sürdüren tüm yalancı demokratlarla sahte sosyalistler, Osmanlı İmparatorluğunu kılıcıyla Gordion Kördüğümü gibi kesip atan Kemal Atatürk'ten ders

¹⁹¹ Müfid Şemsi, *El-Hakku Ya'lu Vela Yu'la Aleyh*(Şemsi Paşa, Arnavutluk, İttihad ve Terakki), İstanbul, 2007.

¹⁹² Gürbüz Bahadır, *Batı'dan Doğu'ya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler*, Konya, 2002, s. 131.

¹⁹³ Necip P. Alpan, Arnavutluk'un Bağımsızlığı ve Avlonyalı İsmail Kemal, Ankara, 1982, s. 31.

¹⁹⁴ Anıl Çeçen, “Büyük Arnavutluk”, 2023 Aylık Dergi, Sayı:83, Ankara, Mart 2008, s. 14.

¹⁹⁵ Tayfun Atmaca, *Krallıktan Cumhuriyet'e Tarihte İz Bırakan Dostluğun Mimarları Zogu ve Atatürk*, Ankara, 2007, s. 3.

*almalıdır. Biz kardeş Türk ulusu ile olan dostane bağımızı daha çok ve sürekli olarak her alanda güçlendirip, çelikleştirmek istiyoruz*¹⁹⁶.

Sonuç olarak Enver Hoca'nın yukarıdaki konuşmada ifade ettikleri Türk-Arnavut ilişkilerinin her alanda kalıcı olduğunun en güzel göstergesidir. Kıbrıs sorununda Türkiye ne zaman Arnavutluk'a ihtiyacı olsa, Arnavutluk'un buna içtenlikle Türkiye lehinde cevap vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

a. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

- BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:62, Dosya No:385, Belge No:2.
BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:000038, Dosya No:228, Belge No:4.
BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:000041, Dosya No:244, Belge No:9.
BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:000064, Dosya No:394, Belge No:21.
BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:102, Dosya No:636, Belge No:8.
BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:64, Dosya No:394, Belge No:29.
BCA, Fon Kodu:03001, Kutu No:8, Dosya No:46, Belge No:43.
BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:233, Dosya No:570, Belge No:12.
BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:233, Dosya No:570, Belge No:19.
BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:233, Dosya No:571, Belge No:4.
BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:233, Dosya No:572, Belge No:7.
BCA, Fon Kodu:30180101, Kutu No:207, Dosya No:41, Belge No:12.
BCA, Fon Kodu:30180102, Kutu No:173, Dosya No:51, Belge No:15.
BCA, Fon Kodu:30180102, Kutu No:196, Dosya No:42, Belge No:11.
BCA, Fon Kodu:30180102, Kutu No:199, Dosya No:68, Belge No:2.
BCA, Fon Kodu:30180102, Kutu No:226, Dosya No:78, Belge No:7.

II. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ MECLİS TUTANAKLARI

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:11 Cilt:8, Birleşim:49, Sayfa:9.

TBMM Kanunlar Dergisi, Kararlar, Karar No:2106, Cilt:40, 16.06.1958.

Millet Meclisi 2. Dönem 1.Yasama Yılı Tutanak Dergisi, Demeçler ve Söylevler, Cilt:1, Birleşim:7, Sayfa:158-160, 7.11.1965.

¹⁹⁶ Necip P. Alpan, *Arnavutluk'un Bağımsızlığı ve Avlonyalı İsmail Kemal*, Ankara,1982, s. 32.

III. RESMÎ YAYINLAR

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü, *Arnavutluk Arşiv Belgelerinde Arnavutluk*, İstanbul, 2008

IV. GAZETELER**Cumhuriyet Gazetesi**

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Aralık 1963; *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Aralık 1963; *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Aralık 1963.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi, 16.03.2007; *Hürriyet Gazetesi*, 23.12.2008; *Hürriyet Gazetesi*, 09 Aralık 1963; *Hürriyet Gazetesi*, 18 Aralık 1963; *Hürriyet Gazetesi*, 22 Aralık 1963; *Hürriyet Gazetesi*, 23 Aralık 1963; *Hürriyet Gazetesi*, 25 Aralık 1963; *Hürriyet Gazetesi*, 26 Aralık 1963.

Milliyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi, 22.02.1964; *Milliyet Gazetesi*, 15.03.1964; *Milliyet Gazetesi*, 23.12.1993; *Milliyet Gazetesi*, 22.12.1985; *Milliyet Gazetesi*, 23.12.1993.

Sabah Gazetesi

Sabah Gazetesi, 06.01.2010.

Ulus Gazetesi

Ulus Gazetesi, 22 Aralık 1963; *Ulus Gazetesi*, 23 Aralık 1963; *Ulus Gazetesi*, 25 Aralık 1963.

Tercüman Gazetesi

Tercüman Gazetesi, 22 Aralık 1963; *Tercüman Gazetesi*, 23 Aralık 1963; *Tercüman Gazetesi*, 24 Aralık 1963.

Zafer Gazetesi

Zafer Gazetesi, 22 Aralık 1963.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi, 24.12.2008.

V. ANILAR

DENKTAŞ, Rauf Raif Denktaş, *Son Çağrı*, İstanbul, 2007.

DENKTAŞ, Rauf Raif, *Kıbrıs Elli Yılın Hikâyesi*, İstanbul, 2008.

HOXHA, Enver, *The Khrushchevites*, Tiran, 1984.

KARAOSMANOĞLU, Yakup, *Zoraki Diplomat*, İstanbul, 2006.

ŞEMSİ, Müfid, *El-Hakku Ya'lu Vela Yu'la Aleyh*(Şemsi Paşa, *Arnavutluk, İttihad ve Terakki*), İstanbul, 2007.

VI. TETKİK ESERLERİ

- AÇIKSES, Erdal-CANKUT, Ayhan, “Kıbrıs Meselesini Doğuran Sebepler, Megalı İdea ve Enosis”, *Türk Dünyası Araştırmaları* (Temmuz-Ağustos 2009), İstanbul, 2009, s. 769-94.
- ADIYEKE, A. Nükhet, “Geçmişten Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Türkiye”, *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri I(22-24 Ekim 2003-İstanbul)*, Ankara, 2005, s. 37-69.
- ALASYA, H. Fikret, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa-Kıbrıs, 1992.
- ALASYA, H.Fikret, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara, 1987.
- ALPAN, Necip P., *Arnavutluk'un Bağımsızlığı ve Avlonyalı İsmail Kemal*, Ankara,1982.
- ATALAY, Necla, “Arnavutlar ve Türk-Arnavutluk Münasebetleri”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı:125, İstanbul, Mayıs 1997, s. 46-51.
- ATMACA, Tayfun, *Krallıktan Cumhuriyet'e Tarihte İz Bırakan Dostluğun Mimarları Zogu ve Atatürk*, Ankara, 2007.
- ATUN, Ata, “Kıbrıs: Tarihi Zengin Ada”, *Balkan Strateji*, Yıl:1, Sayı:8, İzmir, Ağustos 2010, s. 4-20.
- AYDOĞDU, Ahmet, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları-Annan Planı ve Referandum Süreci*, Ankara, 2005.
- AYTEKİN, Halil, “Türkiye Cumhuriyeti İstihbarat Servisi Raporlarına Göre 1931 Kıbrıs İsyanı”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı:310, Cilt:52, Ekim 2012, İstanbul, Ekim 2012, s. 46-52.
- BAHADIR, Gürbüz, *Batı'dan Doğu'ya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler*, Konya, 2002.
- BAHADIR, Mehmet, *Girne-Baf-Limasol ve Larnaka Katliamları*, Lefkoşa, 2008.
- BALLA, Şevket, *Çameria Sorunu*, İzmir, 2012.
- BOZKURT, İsmail Bozkurt, “Larnaka Sancağı Geçitkale Kovanı Örneğinde TMT'nin Kaynağı”, *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 203-214.
- BRAHAJ, Sokol, “Arnavutların Tarihsel Kökenleri”, *Balkan Strateji*, Yıl:1, Sayı:6,
- BRAHAJ, Sokol, “Arnavutluk'ta Nüfus Sayımı”, *Balkan Strateji*, Yıl:2; Sayı:12, Şubat 2011, s. 8-14.
- BULUT, Sedef , “Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO üyeliği ve Balkan Politikası” *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 41, Ankara, Mayıs 2008, s. 35-61.
- ÇAKMAK, Zafer , “Türk-Yunan Savaşları Sırasında Kıbrıs Rumlarının Tutumu”, *Türk Dünyası Araştırmaları* (Mart-Nisan 2008), İstanbul, 2008, s. 139-150.
- ÇAKMAK, Zafer, *Kıbrıs'ta İsyan*, İstanbul, 2009.
- ÇAY, Abdullah, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Ankara, 1989.
- ÇEÇEN, Anıl Çeçen, “Büyük Arnavutluk”, *2023 Aylık Dergi*, Sayı:83, Ankara, Mart 2008, s. 14-19.

- DERVISH, Kastiot, *Masakra Ne Cameri*, Tiran, 2009.
- EDİBALİ, Aykut, *Türkiye'nin Kıbrıs Politikası Ne Olmalıdır*, İstanbul, 1974.
- ELSIE, Robert, *Historical Dictionary of Albania*, Lanham, Maryland and Oxford, 2004.
- EMİRCAN, Mehmet S., *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*, Ankara, 2007.
- GAZİOĞLU, Ahmet, İngiliz İdaresinde Kıbrıs Cilt I, Lefkoşa-Kıbrıs, 1960.
- GİRİTLİ, İsmet, *Ortadoğu-Petrol Kıbrıs ve Türkiye*, İstanbul, 1975.
- GLENNY, Misha, *Balkanlar 1804-1999*(Türkçesi: Mehmet Harmancı), İstanbul, (Basım Yılı Belli Değil).
- GÜLER, Ali, *Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar*, Ankara, 2007.
- GÜRKAN, İhsan, "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar(1945-1989)", *Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Balkanlar Dergisi*, İstanbul, 1993, s. 163.
- HAYTA, Necdet, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı*(17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913), Ankara, 2008.
- İNANÇ, Gül, *Büyükelçiler Anlatıyor-Türk Demokrasisinde Kıbrıs(1970-1991)*, İstanbul, 2007.
- KELEŞZADE, Gülçın, "Kıbrıslı Türklerin Direnişinin ve Türk Mukavemet Teşkilatının Halkın Sesi Gazetesine Yansımaları(1957-1963)", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 153-166.
- KESER, Ulvi, "1955-1963 Sürecinde Türk Mukavemet Teşkilatının Faaliyetleri ve Bu Bağlamda Nacak Gazetesinin Üstlendiği Ulusal Misyon", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 429-466.
- KESER, Ulvi, *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası*, İstanbul,(Yayın Tarihi Belirtilmemiştir).
- KOLGİN, Tahir, *Arnavutluk ve Yunanistan Gerçekleri*, İstanbul, 1968.
- KORUROĞLU, Ayten, "Kıbrıs Türk Halkının Gizli Silahı: TMT",*Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 25-35.
- KÖSE, Ertan, *Yunanistan ve Bitmeyen Kin*, İstanbul, 2005.
- KÜPELİ, Yusuf, *Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD*, Ankara, 2000.
- KÜRŞAD, Fikret- ALTAN, Mustafa H.- EGELİ, Sabahaddin, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, İstanbul, 1978, s. 11.
- MAHMUDOVA, Gatibe," XX. Yüzyılın Yüzkarası: Kıbrıs'ta Kanlı Noel ve Azerbaycan'da Hocalı Katliamı" *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 143-152.
- MANDACI, Nazif-ERDOĞAN, Birsen, *Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış*, Ankara, 2001.

- MOUSSET, Albert, *Shqiperia Perballe Europes(1912-1929)*, Dituria, 2004.
- NOMER, Kemaleddin, “Kıbrıs’ı İşgal Eden Kimdir”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Cilt:51, Sayı:302, İstanbul, Şubat 2012, s. 24-28.
- OLGUN, Aydın, *Kıbrıs Gerçeği(1931-1990)*, Ankara, 1991.
- ORAL, Mustafa, “TMT’nin Geçitkale Teşkilatı”, *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT’nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 277-287.
- ÖREK, Yeşim, *Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Tarihi Gerçekleri*, İstanbul, Şubat 2010, s. 10.
- ÖZAKMAN, Turgut, *Çılgın Türkler –Kıbrıs*, Ankara, 2012.
- ÖZFATURA, Mustafa Necati, “Arnavutluk”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl:3, Sayı:16, Ankara, Temmuz-Ağustos 1997, s. 1853-1858.
- PEHLİVANOĞLU, Özcan, “Balkanlarda Türk Soykırımı”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Cilt: 51, Sayı 304, İstanbul, Nisan 2012, s. 25-28.
- PİPA, Arshi, *Albanian Stalinism: İdeo-Political Aspects*, Newyork, 1990.
- SALIŞIK, Selahattin, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya*, İstanbul, 1968.
- TAYHANİ, İhsan, “Türk Mukavemet Teşkilatına Giden Yol” *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT’nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 187-201.
- TEMİZ, Elmaziye Töre – BAŞAR, Mustafa Aydın, “TMT Yönetici Kadrolarının Milli Mücadele Ülküleri ile Gelinek Notayı Algılama Biçimleri”, *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT’nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 263-275.
- TERZİOĞLU, Said Arif, *Kan Gözyaşı ve Barış*, İstanbul, 1988.
- TÜRBEDAR, Erhan, “Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Çorum, Yaz 2004, s. 109-120.
- UÇAROL, Rıfat, *1878 Cyprus Dispute and The Ottoman-British Agreement*, Lefkoşa, 2000.
- UZUN, Hakan, “24 Nisan 2004’te Yapılan Annan Planı Oylama Sonuçlarının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Rum Basınına Yansımaları”, *Türk Dünyası Araştırmaları (Kasım-Aralık 2008)*, İstanbul, 2008, s. 195-214.
- YILDIZ, Osman, “Türk Mukavemet Teşkilatının Kuruluşu Yeri, Kurucuları ve Kuruluş Tarihi İle İlgili Bazı Dikkatler”, *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT’nin Yeri uluslar arası Sempozyum(19-25 Ekim 2008) Bildiriler Cilt I*, Lefkoşa-KKTC, 2009, s. 323-330.